

CHARLES DESLYS

KUNINKAAN
TOVERIT

Charles Deslys

Kuninkaan toverit

«Public Domain»

Deslys C.

Kuninkaan toverit / C. Deslys — «Public Domain»,

Содержание

I	5
II	9
III	13
IV	16
V	21
VI	25
VII	29
VIII	34
Конец ознакомительного фрагмента.	38

Charles Deslys

Kuninkaan toverit

I

Mitä muinoin kutsuttiin vapaaksi ateriaksi

Mestari Klaus Gringonnaux, viinitarhuri-ammattikunnan syndiko eli vanhin Meung-sur-Loire'n kaupungissa, oli aikansa rikkaimpia porvareita.

Tänä aamuna Marrask. 27 p. 1475, hänen kaunis, ihkaten uusi kivikartanonsa, jonka kolmikertaisesta kattoharjasta espanjalaiset viirit tuulen suuntaa ilmoittivat, ja jonka kyljistä somat parvekkeet kadun kohdalta pistivät esiin, mutta joen puolella penger-lavat laskeuivat rantaan saakka, oli tosiaan pantu ylös alaisin kellarikerroksesta ullakkoon asti.

Arvoisa syndiko, melkoisesta lihavuudestaan huolimatta, juoksi edes takaisin, kantoi itse kellareista paraat viininsä, toi itse hienoimmat hedelmänsä ylisiltä ja poikkesi aina vähän päästä ruokasaliin jakaakseen jonkun uuden käskyn tai kehoittavan sanan puolisolonsa, Leonarde'lle, sekä tyttärelleen, Gillette'lle, jotka kahden palvelijan kanssa, kiiruimman kautta puuhasivat oikeita juhlapäivällisiä.

Varmaankin varrottiin jotakin suuri-arvoista vierasta.

Mutta kyökissäpä vasta oli hyörinää ja pyörinää. Oli noudettu Orleans'ista kuuluisa Tailleverd, kuningas Kaarlo vainajan entinen kyökkimestari, joka joskus vielä suvaitsi luopua yksinäisyydestään, johtaakseen jonkun herkullisen juhlan lihavia valmistuksia.

Hän oli siellä, aamusta alkain, ikäänkuin suuri sotapäällikkö ratkaisevan taistelun hetkellä. Kaksi kyökkipoikaa palvelivat häntä ajutanttaina. Näiden nähtiin hyörivän sinne tänne hehkuvien uunien edessä, kohottaen järjestänsä pannujen ja kattilain kansia, joiden alta mitä ihanimpia höyryjä tunki esiin. Mitä heidän arvoisaan mestariinsa tulee, hänpä kuumimmassa liehteessä pääpesän edessä itse hoiti paistinvarrasta.

Ruumiiltansa hän oli aika roikale, mittava, kuiva ja kuihtunut; jalat ja kädet niin pitkiä, ett'ei määrääkään. Hän näytti vasta olevan noin neljäkymmenen vuotias. Senpä tähden mestari Gringonnaux olikin ensi alussa pitänyt häntä ylen nuorena niin iäkkääksi mieheksi; hän oli pait sitä hämmästyntynyt hänen omituista, veijarimaista muotoansa. Ja myöntäkäämme suoraan, olipa hänellä syytäkin.

Aatelkaapa: kaula kuin kamelikurjella, parta kuin pukilla ja pää kuin paholaisella. Ei mitään niin pilkallista, niin ivaavaa, kuin nauru hänen huulillansa. Silmistä säteili nero, ja, suoraan sanoen, myöskin ilkeys. Varsin omituinen tapa oli hänellä pitää aina puoli suuta avoinna ja puoli silmää ummessa. Kun joskus, sattuman kautta, silmäluomet ja huulet menivät vallan auki, tuli niiden takaa näkyviin loistavan valkeat hampaat ja kauniin mustat, säihkyvät silmät, joiden ylevyys ja hempeys olivat omituisena vastakohtana kaikkeen muuhun. Olisi voinut sanoa, että tuo mies oli hetkeksi ottanut naamarin kasvoiltansa.

Tämän naamarin muodosti harmaan-tumma iho, punaisia täpliä täynnä, pitkä ja hyvin käyrä nenä, johon oli sijaantunut, ikäänkuin vastoin tahtoa, joku kajastus kapakasta, sekä tuuheat, kaarevat kulmakarvat, joita riehuvien ajatusten alituinen tulva paisutti. Sitä vastoin otsa, ennen kaunis ja korkea, oli nyt jo uurteinen ja aaltoileva kuin valtameri. Joukko tuuheita kiharia sitä seppelöitsi, ja valui alas sen päältä, paikoin hohtaen hopealle kuin aaltojen harjat.

Kaikkien näiden soinnuttomien ja ristiriitaisten ominaisuuksien ohessa nuo kasvat, joista loisti langennut nero, tuo kummallinen irvistys, vieläpä koko tuo loikeromainen ruumiskin ilmaisi niin ihailtavaa alkuperäisyyttä ja uljuutta sekä niin vastustamattomasti viehättävää hupaisuutta, vieläpä

toisinaan jonkunmoista ilveilevää suloakin, että se ensin hämmästytti; sitten tuo kummallinen henkilö, tuo elävä arvoitus vähitellen alkoi miellyttää ja kiinnitti vihdoinkin kokonaan huomion puoleensa.

Etenkin tällä hetkellä, kun tuli kirkkaasti valaisi hänen kasvojansa, hän oli julkisennäköinen, seisoessaan pitkä virkapuku yllänsä, milloin kiihoittaen äänellä tai viittauksilla koiraa, joka paistinvarrasta käänteli, milloin kaataen paistinpannusta kastinta käriseväin ja vähitellen jo kärventyväin jäniksen, hirven ja kanan paistien päälle, jotka par'aikaa valmistuivat hänen korkean johtonsa alla.

Vielä useammin, toisella kädellä silitellen partaansa, toisella painaen reittänsä vasten pitkän kastin-kauhan vartta, joka näin teki samaa virkaa, kuin miekka sonnitaistelu-päälliköllä, hän seisoi liikkumaton ja äänetönnä yhdellä ainoalla jalalla, aivan kuin suuri, ajatuksiin vaipunut kahlaajalintu.

Vaan äkkiä hän jälleen mitä sulavimmalla liikkeellä asettui molemmille jaloilleensa ja alkoi lausua erään siihen aikaan liiaksikin tunnetun runoelman alku-säkeitä:

Te, jotka pyhiä, arkioita
Etsitte vapaita atrioita,
Te teikkarit ilman kaatiotta,
Te toverit missä milloinkin
Tuon oivan mestari Villon'in:
Joit' ei rahan rahtukaan paina,
Joill' on itse-ottama laina,
Te kaikenkaltaiset irvisuut,
Nuoret veijarit ja muut...

– "Vait!" molemmat kyökkipojat äkkiä kauhastuen keskeyttivät, "maiti nyt! ovi aukenee..."

Kynnykselle ilmestyi mestari Gringonnaux, partaveitsi kädessä, pyyhinliina leuvan alla ja oikea poski vielä kokonaan saipuan vallassa.

– "No! mestari Tailleverd?" hän kysäsi muodolla, josta selvään näkyi, että hänen päänsä oli vallan pyörällä paljaasta puuhaamisesta, "no! edistymmekö yhtään? olemmeko jo pian valmiit?"

Entinen kyökkimestari hymyili arvokkaasti ja otti aseman, joka paraiten sopi hänen-moiselle miehelle. Sitten hän vastasi kohteliaasti:

– "Älköön mikään teitä huolettako, mestari Gringonnaux, minä en suinkaan ole sitä lajia väkeä, joka myy vuohia lehmien asemesta ja tahdonpa olla keho, halveksittava konna, jos ette saa syytä hämmästyä sitä, jota nyt teille valmistan ... ja teidän vieraanne samaten... Varmaankin joitakin herroja tai ylimyksiä likitienoilta, eikö niin?.. Minulla nimittäin on se omituinen tapa, että olen hyvin utelias, ja katsonpa oikeudekseni tietää, ketä varten kulloinkin virkani puolesta ruokia valmistetaan. Sanokaapa, ketkä ovat?"

– "Myöhemmin kenties!" porvari ylpeästi vastasi ... "jälkiruokaa tarjottaessa ... ja se olkoon palkintonne... Mutta oletteko valmis?.. Hän, jota vartoon, ei yhtään rakasta vartoomista."

– "Kun kello on kaksi-toista", Tailleverd julisti; "silloin on aika syödä päivällistä."

Sitten ojentaen kätensä kelloa kohden, joka riippui pääpesän kyljessä, hän lisäsi:

– "Joutukaa! ei enää puutu, kuin neljännes tuntia!"

– "Ei muuta kuin neljännes tuntia!" isäntä parkaisi hädillensä. "Pian nyt, Leonarde! Gillette! päättäkää jo pukemisenne... Oletteko valmiit! ... nyt on aika! ... hän lähestyy! ... hän on jo näkyvissä!..."

Gringonnaux oli jo kaukana. Ovi hänen jälkeensä meni kiinni paiskaamalla.

Yhtähyvin arvoisa kyökkimestari suoritti syvän kummarruksensa loppuun asti kaikkien taiteen vaatimuksien mukaan.

Vähän matkaa hänestä molemmat kyökkipojat pistivät ulos kielensä ja irvistivät.

Vaan samassa heidän kuuluisa päällikkönsä ojentihe, kääntyi äkkiä ja paiskasi aattelematta, niin ainakin tahtoisin uskoa, kauhallansa toista heistä vasten silmiä, niin että rasva ympäri pirskuu.

Toinen kyökkipoika purskahti nauramaan. Tailleverd suvaitsi hymyillä. Eikä edes tuo rasvalla valettu nuorukainen, joka par'aikaa pyhki silmistään paistin lientä, voinut omasta puolestaan vastustaa tätä tarttuvaista iloisuutta.

Olkoon ohi-mennen mainittu, ett'ei näiden molempien kyökkipoikien muoto ollut yhtään sen oikea-uskoisempaa laatua, kuin itse mestarinkaan. Heidän siveän pukunsa alta pisti liiankin selvään näkyviin kaksi aika lurjusta, kaksi valepukuista kulkiainta, kaksi oikeata pää-juutasta, niinkuin siihen aikaan karanneita koululaisia, mustalaisia ja muita hirtehiä kutsuttiin.

Tällä välin kunnian kyökkimestari oli äkkiä ottanut päällensä ankaran käskijä-muotonsa.

– "Vatsa ja pää!" hän huudahti, "ei tässä enää ole aikaa joutavia jaaritella. Mekin näet vartoomme erästä, joka meitä on kutsuva pienelle huvimatkalke käpälämäkeen ateriamme alusteeksi. Laittakaa pois kaikki nämä kattilat tulelta, että ne ehtisivät hieman jähtyä. Pian nyt, veli Malpaye! pian arvoisa Baillevent! – jos kammootte köyttä ja hirsipuuta!"

Itse hän oli asettunut takaisin kunniapaikalleen. Ja muuttuen yhä iloisemmaksi niinkuin sotamies, joka tietää tappelun jo lähenevän loppuansa, hän jatkoi:

– "Ohhoh! saavatpa ne nyt oikein aika lailla ahmata, nuo iloiset veikkoset, nuo vapaiden ateriain suruttomat etsijät, nuo François Villon'in uskolliset juoksupojat. Hän on heille jo oppineissa kahdeksikko-värsyissä osoittanut ainoan oikean tavan, miten ihminen laululla, sievällä puheella ja vielä paljoa vähemmälläkin, ilman kultaa tai kalliita kiviä maksamatta, kun vaan on sukkela pää, voipi hankkia itselleen leipää, viiniä, kalaa, paistia sekä muita herkkuja. Voi, sinuast, hurskas hullu! voi, hekuma ja herraspäivät! Oletpa hankkiva heille tänä iltana pidot semmoiset, joita itse kuningas Sardanapalokin hämmästyisi!.. Mutta minkä sukkelan juonen, minkä verrattoman vikkelyyden kautta! Katsotaanpa hiukkasen; herra Baillevent, kunnioittakaa minua kertomalla tuota oivaa mestarityötä. Voinpa siitä samalla vähän nähdä, oletteko oikein käsittäneet sen opettavaisen, siveellisen juonen, mikä siinä on, ja te'ettekö kunniaa sille kasvatukselle, jonka teille annan. Me kuuntelemme teitä, Malpaye ja minä. Puhukaa!"

Se, joka näytti omistavan tämän hyvin osatun Baillevent-nimen,[1] veti hätää myssyn päästensä, ja sitten, silmät taivasta kohden, kädet ristissä, nöyrässä, kunnioittavassa asemassa, niinkuin koulupoika, joka lukee ylös läksynsä, hän lausui:

– "Oli kerran hauska, hupainen seura nimeltä Iloiset veikot, Galants Sans-Soucis. Eräänä päivänä, kun näiden hampaat olivat niin pitkiä kuin haravan piikit, heidän nerokas johtajansa ja mestarinsa piti melkein näin kuuluvan puheen: Tänne on tulossa Orleans'ista päin kuuluisa käristäjä ja paistaja Tailleverd. Epäilemättä joku mahtava herra tai pohatta porvari on lähettänyt häntä noutamaan. Kaksi liemen-lipsuttajaa on hänen seurassansa. Ottakaamme ne kiinni joka mies ja riistäkäämme heiltä vaatteet, voidaksemme siten pukeuda heidän virkaansa. Tuumasta toimeen. Todellinen Tailleverd ja hänen kumppaninsa vietiin tarkan vahdin alla tiheimpään metsään, samalla kun toiselta puolen kuuluisa Apollonin suosikas, suloinen ja rakastettava runoilija..."

François Villon (lukija on jo arvannut, että se oli hän) ei antanut hänen lopettaa.

– "Olette imartelija, Baillevent. Jatkakaa, Malpaye."

Tämä toinen liikanimi[2] oli yhtä satuttava, kuin ensimmäinenkin. Se, joka sitä kantoi, otti nyt aseman, niinkuin joku muinais-ajan runoniekka, näpäytti sormillaan parilan puikkoja, ikäänkuin ne olisivat olleet lyyryn kielä ja aloitti:

– "Laulan väärän Tailleverd'in ja hänen kahden uljaan aseenkantajansa urostöitä. Kaikki kolme saapuivat yön pimeässä Gringonnax'in linnaan, jossa heitä otettiin vastaan avoimin käsin. Kun seuraava aamu koitti, he vietiin kyökkiin ja alkoivat siellä paistaa ja käristää, ei enemmän eikä vähemmin, kuin jos olisivat todellakin sitä taidetta kaiken ikänsä harjoittaneet. Vihdoin, kun puolipäivä jo lähestyi, kuului kadulta hiipiviä askeleita. Sitten, ikäänkuin joku merkki, västäräkin viserrys."

– "Hiljaa!" François Villon keskeytti.

Västäräkin viserrys oli kuulunut. Lukuisia askeleita lähestyi.

– "Siinä on Martti Troussecaille ja kaikki muut Kauniin-Tähden ritarit", hän jatkoi. "Ajetaanpa nyt siis, ja se tavallista sukkelammin, kaikki nämä ruokalajit ulos akkunasta heidän haltuunsa."

Akkuna oli uunin yläpuolella ja siis hyvin korkealla maasta. Yksi sen rautapuikoista oli epäilemättä jo edeltäpäin irroitettu; sillä se katosi kuin lumouksen kautta heti kohta kun siihen ulkoapäin eräs sukkela, taitava käsi oli tarttunut.

Siihen aukkoon, jonka tämä käsi oli raivannut – ja luonnollistahan oli, että rosvot tulivat lyhyintä tietä – ilmestyi pian pörröinen, punertava, iloinen pää. Silmät olivat pystyssä paljaasta mieliteosta, sieraimet horisivat haistaessaan saalista ja huulet maiskuttivat jo edeltäpäin näyttäen kaksi riviä pitkiä hampaita, joita nälkä oli teräviksi tehnyt.

Se oli Martti Troussecaille.

– "Joko on valmista?" hän kysyi matalalla äänellä.

– "Pöytä kattakaa ja ruoka sisään!" Villon komensi, temmaten samassa käteensä parilan päältä paistinvartaan, jota heilutti ilmassa ikäänkuin voiton merkkiä.

Malpaye oli jo uunin päällä, Baillement kuroitti hänelle jo kattiloita ja pannuja, joita hän vuorostaan ojensi ulos ikkunasta. Siellä oli niitä vastassa kaikenmoisia käyriä kouria, irvistäviä päitä ja nälkäisiä naamoja.

Tällä välin Villon seisoi oven edessä, korvat sojossa, varras kummassakin kädessä, vallan valmiina hänkin vuorostaan pakenemaan, mutta viimeisenä, niinkuin kapteeni uppoovasta laivasta.

– "Hiljaa!" Troussecaille'n ääni ulkona käski, "kuulenpa kovaa melua pihalta."

– "Ja minä käytävästä", Villon jupisi, painaen kiiruimman kautta silmänsä avainreikään.

Se mitä hän nyt näki varmaankin häntä kovin kauhisti; sillä hän viskasi heti kyökin poikki yhdellä ainoalla harppauksella ja oli samassa yhdellä hyppäyksellä uunin päällä.

Baillement oli siellä jo myöskin, ihan valmiina seuraamaan Malpaye'a, joka nyt, kun ei enää ollut mitään kuroitettavaa, itse par'aikaa kiipesi ulos ikkunasta.

– "Nokat ja kollot!" runoilija huudahti, "laitatteko luunne tieltä!"

Ja antaakseen heille enemmän kiirettä, hän käytti molempien vartaidensa kärkiä tutkaimina.

Aika jo olikin. Ovi aukeni ja sisään astui Gringonnaux.

Mahdotonta on kuvata porvari paran hämmästystä ja kauhistusta.

Hänen kyökkimestarinsa karkasi akkunasta.

Vieläpä enemmän kuin mestari: itse päivällinenkin!

Ja tämä kaikki juuri sillä hetkellä, kun tuo merkillinen vieras, jota ei tahdottu edeltäkäsinkin mainitakkaan, tuli taloon.

Hän riensi pakenevan jälkeen ja ehti vielä tarttua toiseen hänen pitkistä koivistansa. Mutta, nämä kun olivat kokonaan pohkeita vailla, luistivat hänen kätensä pitkin sääriluita, niin että ainoa, josta hän sai kiinni, oli vanha, rikkiöin tallukka ja sepä hänelle jäikin kouraan.

Hän kaatui selälleen, samalla kun François Villon kokonaan katosi, huutaen mennessänsä:

– "Tallukka paistin sijaan! nyt olemme kuitit... Pannut saat takaisin!"

Isäntä parka, pyörien töppöset ilmassa, makasi siellä kauniissa, uudessa takissaan, niinkuin kilpikonnan kuoressansa.

Vihdoin vaimonsa ja tyttärensä avulla jalkeille päästyään, hän aivan ällistyneenä joutui korkean vieraansa eteen, joka par'aikaa nousi portaita ylös. Hän kumarsi tämän edessä maahan asti, sopertaen suustansa vallan epätoivoissaan nämä muutamat sanat:

– "Voi! sire ... sire!"

Tuo varrottua vieras, näet, ei ollut mikään muu kuin kuningas Ludovik XI.

II

Kuningas, porvari ja runoniekka

Ludovik XI oli silloin kahdenviidettä vanha. Hän ei siihen aikaan vielä ollut tuo elähtynyt, epäluuloinen ja mielivaltaisen julma tiranni, jommoisena teateri ja romaanit ovat tehneet hänet tunnetuksi. Hän oli hallitsija voimansa ja neronsa täydessä kukoistuksessa, tehtävänsä tärkeimmässä kohdassa. Vaikea, mutkikas, hirveä tehtävä, mutta kamalan sallimuksellinen. Me ymmärrämme häntä, me tunnemme hänet nyt, ja siitä meidän tulee kiittää suurien uudenaikaisten historioitsijoiden, Augustin Thierry'n, Henri Martin'in ja Michelet'in ihmeteltäviä teoksia, jotka hänelle vihdoinkin ovat hankkineet oikeuden. Ennen heitäkin eräs sveitsiläinen tasavallan-suosija, historioitsija Möller oli kirjoittanut: "Ainoa, joka saattoi Ranskan pelastaa ja uudistaa, oli Ludovik XI."

Tähän aikaan, vuonna 1475, siitä pelastamisesta vielä puuttui paljo. Kaarlo Rohkea, hänen ankarin vastustajansa, näytti peloittavammalta kuin milloinkaan ennen. Mutta koko tuo burgundilainen valta oli aikoja sitten perustuksiltaan lahonnut. Maa jo horjui sen jalkojen alla. Ludovik kuningas vartosi vaan hetkeä, jolloin se kukistuisi. Toiselta puolen oli häntä ensimmäinen menestyskin jo kohdannut. Hän oli juuri hiljan rahoillaan saanut Englannin kuninkaan Edward IV: nnen palaamaan laivoihinsa ja täten pelastanut maansa uudestaan joutumasta Englantilaisten tallattavaksi. Ja vielä kaikkein viimeiseksi, Saint-Yol'in konnetaabeli, tuo pää-kavaltaja, oli joutunut hänen käsiinsä. Hän oli par'aikaa matkalla Paris'iin, häntä mestauttamaan. Siitäpä syystä hän nyt, tullessaan Meung'in arvoisan syndikon luo, olikin varsin hyvällä tuulella, vaikka samalla varsin kärsimätön kaikelle viivytykselle. Ainoastaan tunnin ajaksi oli aikomus jäädä tänne päivällisille.

– "Terve, terve, toveri", hän lausui isännälle, samalla kun antoi riisua yltänsä avaran turkkinsa; "tämä iloinen aurinko ja marraskuun pikku pakkaneen on ruokahaluani suuresti kiihoittanut. Pait sitä minulla on kiire, kovin kiire... Käydäänpä soppaan käsiksi."

Gringonnaux'in paksu vartalo venyi varmaan kyynärää pitemmäksi. Turhaan koki hän ryhtyä selityksiin. Leonarde rouvan piti nyt puuttua puheeseen; mutta eipä siitäkään mitään tullut, ja tuo hirvittävä tunnustus jäi viimein, kun jäikin Gillette'n tehtäväksi.

Tällä välin kuningas oli ottanut päästään kuuluisan huopahattunsa, joka oli päällistetty mustalla nahalla ja ylt'ympäri lyijylevyillä ja pyhienkuvilla koristettu.

Näin riisuttuaan pois päällysvaatteensa, oli hänellä päässään verka-lakki ja yllänsä nahkareunuksinen takki tumman sinervästä sametista sekä jonkunmoinen jakku ruskeasta villakankaasta, jalassa mustat saappaat ja vaaleanpunaiset pauloitettut housut; vyöllä, joka oli sinistä Ranskan silkkiä, rippui laukunnäköinen kukkaro Cordova'n nahasta ja kaulassa oli Pyhän Mikaelin ritariston vitjat. Hän astui nyt veitikkamaisesti hymyten Gillette'n luo, otti hänen päänsä molempien käsien väliin ja painoi kursailematta kaksi aikamoista, makoista suudelmaa hänen vereville poskillensa.

Sitten jättäen tytön, joka punastui korvia myöten tämmöisestä kunniasta, ja kääntyen äidin puoleen, hän suvaitsi taputtaa tämän kaksinkertaista leukaa, ja huudahti iloisesti:

– "Kaikkia! enpä olekkaan minä mikään suurisyyömäri, niinkuin serkkuni Burgundissa... Eläköön porvaripata!"

– "Voi!" mestari Gringonnaux vihdoinkin sai huutaneeksi, "Voi! sire, hän on vienyt padat ja kaikki."

– "Älkäähän toki noin huoatko, toverini", kuningas lohdutteli, "vaan laittakaa paremmin, että saan pian pari kylmää pasteijaa, sekä vähän juustoa ja kaiken tämän kostukkeeksi muutaman lasin hyvää viiniä... Toivoonpa toki, ett'eivät ole kellarissanne käyneet?.. Eiväthän ... no, hätäkö sitten! Täytyy tietää olla tytyväisenä siihen, mikä on mahdollista ... ainakin siksi kun saa parempaa. Eikö niin, Commines?"

Olisi pitänyt jo ennen mainita, että viisaan Commines'in luopuminen Burgundin herttuasta, joka aivan äskettäin oli tapahtunut, oli yksi noita pikku voittoja, jotka panivat kuninkaan niin loistavalle tuulelle.

Viisas ja arvokas Commines nyökäytti päätään suostumisen merkiksi.

Kohtelias kuningas tarjosi hänelle käsivartensa, ja lähti astumaan ruokasalia kohden.

Vaan kynnyksellä hän äkkiä kääntyi ympäri ja sanoi:

– "No, mutta! ... emmehän saa unohtaa rosvojamme... Karata minun oman ruokahaluni kimppuun, mikä hävyttömyys! Totta jumaliste! ottakaa ne kiinni ja hirttäkää ... niin ne ainakin tietävät pitää kunniaa kuninkaan ruokalistaa!"

Sotahaarniskaan puettu roteva-raajainen mies verikoiran muodolla seisoi lähellä kuningasta. Hän otti vastaan tämän käskyn juuri kuin lennosta ja riensi oitis sitä täyttämään.

Se oli pää-teloittaja, Tristan l'Hermite.

Muutama hurttakoiran näköinen Skotlannin joutsimies kiirehti hänen jälkeensä.

Kuninkaallinen vieras istui jo pöytään ja hänen oikealle puolellensa Coictier, joka lääkärinä piti huolta hänen hengestään, sekä vasemmalle puolen Commines, jonka tuli pitää huolta hänen kuolemattomuudestaan.

Historioitsija, lääkäri, pääteloittaja: siinä kolme hänestä eriämätöntä.

Olipa niitä vielä neljäskin, ja se kenties kaikkien likeisin: Olivier le Daim, Olivier le Diable. Mutta nyt hän oli poissa, epäilemättä jossakin noista salaisista toimista, joihin hänen herransa häntä käytti.

– "Istukaa, toveri Gringonnaux, tähän meitä vastapäätä", kehoitti kuningas, joka aina sievästi osasi imarrella pienien porvariensa turhamielisyyttä. "Nämä naiset istuvat teidän viereenne. Heidän raitis muotonsa on palkitseva, mitä paistinvarkauden kautta kadotimme. Tekisipä oikein mieli siihen iskeä hampain kiinni."

Naiset kuitenkin luopuivat tästä kunniaa, vakuuttaen, että heidän läsnä-olonsa oli paljoo tarpeellisempi kyökissä.

– "Antaa heidän häärätä, sire", syndiko lausui. "Tuota pikaa ovat he meille valmistaneet jonkun pienen kotikeitoksen, joka ehkä hyvinkin hyvästi on vastaava tuon kirotun Tailleverd'in suuriin loistolaitoksiin. Rouva Leonarde on etenkin verraton erään nisukeitoksen valmistamisessa, joka on niin hyvää, että sitä ajatellessa vesi kielelle kerkiää. Kymmenen minuuttia enintään, sire, niin koko onnettomuus on autettu."

– "Eläköön!" kuningas sanoi, "minä rakastan yksinkertaista, hyvää porvariruokaa. Ollutkin paljoo parempi, jos ette olisi mitään muuta hankkineet. Mutta kas! Suuret herrat tahtovat olla kuninkaita ja porvarit suuria herroja. Vaarallista ja tyhmää ylpeyttä se semmoinen, mestari Gringonnaux. Rikosta aina seuraa rangaistus, ja niinpä tässäkin, pysyköön kukin säädysään, niin käy kaikki hyvin."

Sitten hän jatkoi mitä ilkeimmällä irvistyksellä:

– "Malttakaas! esimerkiksi nämä hopea-astiat tässä pöydällänne! Ne eivät tosiaankaan ole siinä paikallansa, etenkin nyt, kun ei teillä ole mitään niihin panisitte ... hei! hei!.. Valantopajassa niiden arvo ainakin olisi 10,000 ecu'ta. Minä tarvitsen rahaa... Ja kosk'en saa hyvää ruokaa, suonette minulle ruoka-astiat."

Porvarin punoittava naama muuttui kalman kelmeäksi.

– "Kuinka, sire!" hän sopersi "Teidän Majesteettinne ei ylenkatso näin halpaa lahjaa?"

– "Mestari Gringonnaux, pienistä summista syntyy suuria. Tuleehan teidän se tietää paremmin kuin minun, te kun olette kauppias. Minä olen jo liiankin paljo kiskonut köyhältä kansalta. Nyt on rikasten vuoro minua auttaa. Englanti mieli uudestaan ryöstää teidän tavaroitanne; Burgundi ei pyydä mitään parempaa. Olen joutunut vallan puille paljaille tuota ensimmäistä vaaraa estäessäni. Siis on välttämätöntä hankkia varoja toisen torjumiseksi. Ranska voi joutua hukkaan, jos ei tuo Rohkea saa syytä mellastaa Juran tuolla puolen. Minä tarvitsen rahoja Sveitsiläisien varustuksiin."

- "Voi sire, noita vaivaisia, noita moukka parkoja! ne tulevat silvotuiksi kuin pasteija-liha."
- "Mestari Gringonnaux", kuningas innokkaasti lausui, "kuulkaapa hiukan muutamaa muistelmaa nuoruuteni ajoilta."

Ludovik kuningas nojautui tuolinsa käsipuuhun, leuka vasten kättä ja silmänsä kattoon kiinnittäen. Sitten, ikäänkuin unohtaen kaiken, mikä häntä ympäröi, ja ikäänkuin itsekseen puhuen, hän kertoi:

– "Samoin kuin Duguesclin'in aikoina, oli Ranskanmaa taasen suurien soturijoukkojen, maantie-rosvojen, metsäsissien, salamurhaajain, Armagnac'ien ynnä muiden Egyptin heinäsiirkain hävittämänä, ryöstämänä ja raatelemana; täytyi millä hinnalla hyvänsä päästä vapaaksi näistä syöpäläisistä ja ajaa ne johonkin muuhun maahan, sama sitten mihinkä. Tilaisuutta pian tarjoutui. Keisari, Itävallan herttua ja koko Saksan aatelisto pelkäsi Sveitsin vapaita vuorelaisia, ja tahtoi kostaa kaikki ne tappiot, joita nämä vapautensa pelastamiseksi ja puolustamiseksi olivat heille saattaneet. Minä sain Armagnac'it johtoni alle, ja lähdin uhkeana liikkeelle. Se oli ensimmäinen sotaretkeni. Matkalla meihin yhtyi Englantilaisia, Saksalaisia sekä Schwabin kaikki ritarit, hehkuen haluaa juurittaa maan päältä koko tuo Helvetian roistokansa; tavallaan oikea ristiretki. Miekan lyömättä saavuimme kolmenkymmenen tuhannen lukuisina eräälle paikalle nimeltä Saint-Jacques. Siellä satuimme yhteen viidentoista sadan vuorelaisen kanssa, jotka, vähääkään hämmästyttä, asettivat leirinsä meitä vastapäätä Birs'in toiselle puolen. Me karkaamme heidän kimppuunsa, he lyövät takaisin meidän etujoukkomme ja, kahlattuansa vuorostaan joen poikki, ryntäävät nuo viisi-toista sataa meitä kolmeakymmentä tuhatta vastaan. Niinkuin raivoisat härät, niinkuin leijonat! Oi! Pyhä Embrun'in Neitsyt! se oli ankara kahakka! Heidän pitkien piikkiensä ja pertuskainsa alla sortui miehiä sadoittain. Heidän hirveät, kahden käden käytettävät sapelinsa, heidän jykeät *morgenstern'insä* musertivat haarniskoita ja kypäriä kuin lasia. Aivan kuin muinais-aikojen Gallit ja Frankit, he, kiihtyen tappelun tuoksinasta, työnsivät takaisin kaksikymmentä ryntäystä ja taistelivat niinkauan kuin heissä hengen-hiemaus oli jälillä, mikä iskien toisella kädellä, kun toinen jo oli poikki lyöty, mikä seisoen polvillansa, muutamat ampuen meitä vastaan vielä nekin nuolet, joita omista haavoistaan vetivät ulos, eikä yksikään heistä heittänyt kuolemaan, ennenkuin viisi tai kuusi vihollista oli ympärilleen kaatanut. Dammartin, Dunois, Lahire ja muut vanhat sotapäälliköt, jotka jo olivat olleet niin monessa tappelussa ja kahakassa, eivät olleet vielä koskaan nähneet niin ihmeteltävän uljasta vastarintaa, niin loistavan urheata väkeä. Näin taistelivat he iltaan asti; ja vihdoinkin, sortuen ylivoiman alle, uupuen paljosta verenvuodatuksesta, pikemmin voimattomina voittamaan, kuin voitettuna, nuo viisi-toista sataa Saint-Jacques'in urosta kuolivat joka mies, surmattuansa meiltä lähes yhdeksän tuhatta soturia. Hyvät herrat, tästä päivästä alkaen Sveitsiläiset ovat ystäviä meille. Turmio, turmio sille, joka joutuu otteluun näiden urosten kanssa."

Tämän kertomuksen aikana Ludovik XI oli kiihtymistään kiihtynyt. Hänen kuvatessaan tappelua, olisi luullut, että muiston taikavoima oli hänen siirtänyt keskelle sen tuoksinaa. Hän oli seisoalla nyt, pää pystyssä, silmät täynnä säihkyä, nyrkki ojennettuna itää kohden, ikään kuin olisi hän tahtonut vierittää Kaarlo Rohkean päälle koko tuon helvetialaisen lumivyöryn, joka tulevaisuuden hämärästä jo haamoitti hänen neronsa silmien edessä.

Leonarde ja Gillette tulivat sisään kantaen päivällistä, jonka tuota pikaa olivat laittaneet.

Toiselta puolen kovia askeleita ja ääniä alkoi äkkiä kuulua etehisestä.

Kaikkien silmät kääntyivät sinne päin.

Eräs mies läheni juoksu-jalassa ja syöksi saliin, läähättäen, näännyksissä ja vallan epätoivoissaan, niinkuin kuoleman kanssa kamppaileva sarvas.

Hänen jäljessään, vaan muutaman askeleen päässä, nuo Skottlannin hurttakoirat.

Perällä Tristan l'Hermite, joka juuri astui hevosen selästä.

– "Tailleverd!" oli Gringonnaux huudahtanut.

– "Rosvomme!" kuningas sanoi.

– "Ei, sire ... François Villon, runoilijanne", tämä vastasi langeten polvillensa.

Ja, kun Ludovik XI häntä yhä katseli, eikä näyttänyt tuntevan häntä, hän lisäsi:

"Villon ma olen, ja siitä voin kerskailla:

Pariisissa synnyin, Pontoise'n likimailla;

Vaan jos oisi kaulani paulaa vailla, En tietäisikkään, että..."

Hyvin osattu! on jokainen sanova, ken tietää lopun.[3] Kuningas hänen keskeytti:

– "Hyvä, minä muistan ja ymmärrän."

Se olikin muuten mitä helpointa; sillä köysi riippui vielä hirsipuusta karanneen miehen kaulassa.

– "Sire", tämä jatkoi, "kerran ennenkin jo olette minua armahtanut ... ja vielä päälliseksi puettanut minun uudestaan kiireestä kantapäähän asti."

– "Näyttääpä siltä", kuningas huomautti, "kuin ei kiitollisuutesi kestäisi kauemmin kuin uudet vaatteet."

– "Sehän oli jo viime vuonna, sire..."

"Miss' ovatkaan, oi! Jumal'aut'! näin unta;

Älkää kysykökkään menneen-vuotista lunta."

– "Puhu suorilla sanoilla, muuten saattaisi tapahtua, että antaisin vielä värsyjesi vietellä itseäni; sillä minä rakastan somia runoja... Vaan ei, tällä kertaa olen oleva leppymätön. Semmoinen veijarimaisuus, joka ei tarkoita mitään vähempää, kuin saattaa minut suoraan vedelle ja leivälle! Sepä on melkein majesteetti-rikos."

– "Voi! sire, enhän tiennyt, että se oli Teidän Majesteettinne päivällinen. Vasta tästä tiedon saatua, erään onnen-sattuman kautta juuri viimeisellä hetkellä, sainpa käsiini kylliksi jäntevyyttä katkaistakseni köyteni, sekä jalkoihini sen verran voimaa, että juoksin tänne asti."

– "Ja missä toivossa, lurjus?"

– "Siinä toivossa, ett'ei minun ainakaan tarvitse kuolla, ennenkuin olen saavuttanut Teidän Majesteettinne anteeksi-antamuksen, jos nimittäin en sattuisi voittamaan asiaani."

– "Älä luulekkaan, veijari! ... vaan kuitenkin, annas kuulla millä itseäsi puolustat; se on meitä kenties huvittava. Poistu vähäisen, Tristan ... mutta ei mitään irvistyksiä. Me lykkäämme asian vaan toistaiseksi, ei mitään muuta. Hänen täytyy saada puolustaa itseänsä."

Runoilija veti henkeänsä, oikaisi itsensä, otti aseman semmoisen, kuin asianajaja parlamentissa, ja aloitti tällä ylpeällä esipuheella.

III

François Villon'in puolustuspuhe

– "Sire", hän lausui, "iljain prinssi, Ranskan kuningas! älkää luulko minulta kuulevanne valituksia ja hätähuutoja, valeita tai muita tyhmyyksiä, yhtä inhoittavia teidän kuulla, kuin ne olisivat sopimattomia minun huulilleni."

– "Minä en sentähden huolikkaan teille huomauttaa, että armeliaisuus on kuninkaiden kaunistus, vielä vähemmin, että löytyy kaksi lajia henkilöitä, joihin mestausmiehen ei milloinkaan pitäisi saaman koskea, runoilijat ja kuninkaat."

– "Minun mielestäni", Ludovik XI keskeytti yhä syömistänsä jatkaen, "sopisi kuitenkin mainita kuninkaat ensiksi."

– "Olkoon niin!" Villon myönsi. "Voidaanpa vielä kenties lisätä, että minä olen menettänyt oikeuteni runoilijan nimeen ja tahrannut kunnian, joka tulee Apollonin oppilaalle. Mutta en olisi kuitenkaan voinut aavistaa joutuvani tänne näin kurjan-muotoisena, tämä köysi kaulani ympärillä, tekemään julkisesti synnintunnustusta:

"Oi kurjaa itseäni! Jos ma oisin
Nuoruuden aiat käynyt oppimalla
Ja hyviin tapoin tottunut, ma voisin
Nyt asua kuin muutkin katos-alla.
Vaan miten? Koulustani läksin silloin
Ma karkuun, niinkuin paha poika nalkki...
Oi, myöhäinen on katumus, vaan milloin
Sit' aattelen, on sydän mennä halki."

– "Sinä unohdat jo meidän suostumuksemme. Ei mitään runoja!" sanoi kuningas, joka kuitenkin oli tarkoin kuunnellut värsyn loppuun saakka.

Runoilija jatkoi:

– "Kuinka vaan suvaitsette, sire. Senkun aian kuluttua tulin oppilaaksi Sorbonne'en ja oleskelin lain-oppineiden ja peruukki-päiden seurassa. Vaan minun luonteelleni oli tuommoinen elämä keskellä keräjäoimisiä ja rettelöitä vasten-mielinen ja, ollen nyt jo enemmän huvituksien kuin työn ystävä, taipuvaisempi ostamaan kuin maksamaan, kuljeskelin yöt päivät ympäri laulu-aineita etsimässä. Pian lauluni tulivat tutuiksi; laulujen ohessa laulajakin. Monta kertaa hyvät ihmiset minulle tarjosivat apunsa, täyttivät uudestaan tyhjät taskuni. Vaan mitäpäsi siitä! jos toisinaan kymmenen riksiä ekseyikin plakkariini, ne ei sinne jääneet homehtumaan. Olin kuitenkin vielä siivosti verhoittuna, kävin paraissa seuroissa, laskin sievää puhetta ja söin herkullisesti. Paroonit, kreivit, ruhtinaat olivat minulla tovereina. Siinä onnettomuuteni, sire. Palava kynttilä houkuttelee kärpäsen ja polttaa siltä siivet. Todelliset ystäväni eivät olleet siellä. Minä aloin niitä etsiä muualta, ja löysin ne vasta paljon alemmalla, kenties liiankin alhaalta, katu-teaterien loasta, kapakoista ja muista huonoista paikoista. Se oli vähemmin kunniallista, se on totta, – mutta monta vertaa hauskeempaa. Minun täytyi huolet haihduttaa. No niin! Elin kuin mustalainen, varkaiden, roistojen ja petturien seurassa, ilman muuta huolta kuin viiletellä hyvää viiniä makoiseen suuhun. Tietäjää viisaampi olisi ollut se, ken olisi osannut löytää minun asuin-paikkani. Minä lauleskelin, istahdin vähän kuhunkin, hyväillen viinipulloja ja kaikkea muuta, joka tässä viheliäisessä mailmassa antaa itseänsä hyväillä, – tietysti hamppunuoraa lukuun ottamatta. Kujeeni kuitenkin alkoivat herättää liian suurta huomiota Pariisin kaduilla ja raitilla. Muuan seikkailija-kumppaneistani sanoi sentähden eräänä päivänä: kun kerran elää, pitää elämän herroiksi, mutta täällä yövahdit meitä ahdistelevat ... mitähän jos lähtisimme maalle? Ja niin

lähdimme. Huono tuuma, sire. He riippuvat kaikki nyt hirsipuussa, vaivaiset syntiset! Niin, kaikki tyyni, Malpaye, Baillevent, vieläpä Trousecaille'kin. Niiden ei enää tänä talvena tarvitse vilua kärsiä. Niitä ei enää tulevana suvena lämmin vaivaa! Ja kuinka viattoman hairauksen tähden kuitenkin! Eihän se ollut heidän vikansa.

"Pakko saa miehen pahuuteen
Ja nälkä suden raateleen.

"Heidän oli nälkä. He olivat erehtyneet. Minä olin erehtynyt niinkuin hekin. Sama rangaistus minulle, sire, jos teitä huvittaa nähdä runoilijanne hirsipuussa mustempana kuin uuniluuta ja täynnä lintujen noukkimia koloja kuin sormustimen pohja. Vaan, huomaitkaa suosiollisesti, sillä välin kuin vietin päiväni kuljeksimalla, tein havainnoita, tutkin syitä ja seurauksia. Villon ei ole ainoastaan runoilija, hän on ennen kaikkia filosofi. Vielä enemmänkin! hän on kenties ainoa ihminen tässä takaperoisessa mailmassa, joka teitä oikein ymmärtää, sire, ja joka teitä rakastaa."

– "Rakastat minua! sinäkö?" Ludovik IX huudahti. "Ja mistä aiasta alkaen."

– "Siitä alkain kuin hallitukseen tulitte", Villon vakaasti lausui. "Noista turnajaisista saakka Saint-Antoine'n kadulla, joissa, kun Burgundin ja Flandrin koko loistava ritaristo par'aikaa korskeili kiiltävissä sota-asuissaan, tuuheat sulkatöyhdöt kypärein päällä, äkki arvaamatta astui kilpakentälle teidän toimestanne eräs uusi taistelija, jota ei kukaan varmaankaan ollut odottanut, eräs karkeihin pedon nahkoihin puettu mies raa'alla ulkomuodolla. Aseena hänellä oli ainoastaan jonkunlainen puunuija, ei paljoa paksumpi tavallista kävely-sauvaa. Kuitenkin hän, tuommoinen maamoukka, rupesti noiden ylhäisten ritarien joukkoon, löylytti niitä oikein aika lailla, eikä kukaan jaksanut seisoa häntä vastaan. Ei kymmentä minuuttiakaan, niin hän oli ne kaatanut, maahan lyönyt, ajanut pakoon, kaikkityyni, itse Charolais'in kreivinkin. Minä en alussa voinut ymmärtää koko tapausta, ja etsin vielä selitystä arvoitukseen, kun sattumalta huomasin teidät, sire, puoleksi kätkettynä muutamain naisten ta'a, katselemassa muutamasta akkunasta, ja nauramassa omituisella tavalla. Heti ymmärsin koko asian, ja kaukaa, joukon keskeltä, ääni teille huusi: eläköön!.. Se oli minun ääneni."

– "Todellakin!" Ludovik XI lausui, silminnähävästi hyvillensä siitä, että puolustuspuhe oli kääntynyt tälle suunnalle. "Mutta mitä merkitsi sitten sinun mielestäsi tämä nuijavoitto, tämä maamoukan voitto niin monesta hienosta ritarista?"

Vähääkään epäilemättä, runoilija vastasi:

– "Se merkitsi: Pois tämä ulkokullattu ritaristo! Pois tämä kehno aatelisto, joka komeudessaan ja turhamaisuudessaan, vallattomuutensa, kateellisuutensa, vieläpä hurjan rohkeutensakin kautta on meiltä pilannut Crecy'n, Poitiers'in ja Ajincourt'in tappelut! Koko tämä ritaristo houkuttelee vaan joka hetki tänne Englantilaisia. Kuka ne on karkoittanut? Johanna Darc, muuan paimentyttö! Sijaa talonpojille ja porvareille! Sijaa kansalle kokonaisuudessaan, joka kaikista ylhäisten etuoikeuksista ei himoitse, eikä halaja muuta, kuin yhden ainoan: maansa edestä taistella ja kuolla!"

– "Oikein!" kuningas lausui ja hänen silmänsä välähtivät äkkiä.

– "Pois läänitys-vallan ikuiset riidat!" runoilija innostuneena jatkoi. "Rauhaa, sovintoa, oikeutta. Vallassa yksi ainoa: kuningas. Uutta ylhäisöä, jos ei vanha enää jaksaa arvoansa ylläpitää, ja läänityksenä ei muuta kuin toisilla heidän neronsa ja intonsa, toisilla vaan miekka vyötäisillä. Tasainen oikeus kaikilla, ja jokaisen velvollisuus veroa maksaa. Ei mitään kapinaa eikä napinaa enää. Siinä se, mikä teillä oli mielessä, sire, vaivatessanne yöt ja päivät päättäne uusilla tuumilla, uusilla parannuspuuhilla. Jokainen tehköön velvollisuutensa; mutta jokainen myöskin nauttikoon oikeutensa. Kuningas itse on esimerkin antava. Jos hänen joutsimiehensä hävittävät laihon köyhän miehen pelloilta, jos hänen koiransa repivät lampaan tai kissan köyhältä vaimoparalta, tulee hänenkin niille maksaa vahingonkorvausta. Se oli oikein, se oli oivallisesti ajateltu, pahaksi onneksi vaan olisitte tahtonut astua liian nopeaan ja parantaa liian monta epäkohtaa yht'aikaa. Suuret ja pienet vasallit

liittoutuivat teitä vastaan. Siitä syntyi tuo kirottu yhteisen hyvän, tai niinkuin pikemmin voisi sanoa yhteisen pahan liitto."...

– "Oivallista!" Ludovik XI huudahti ja unohtaen ruokahalunsa, kääntyi kokonaan sitä kohden, joka hänen tarkoituksiansa niin hyvin kuvasi.

Rohkaistuna tästä ensimmäisestä menestyksestä, Villon jatkoi yhä kiihtyvällä innolla.

– "Olin Montlhery'llä, sire; sillä väliin runoilijoitakin huvittaa tarttua miekkaan... Minä nä'in teidän taistelevan ja urhoollisiakin urhoollisempi olitte silloin. Hävyttömästi ne valehtelevat, jotka teitä pelkuriksi soimaavat. Te osaatte käydä sotaa yhtä hyvin kuin joku muukin, kun sen vaan hyväksi näette. Mutta te, joka tahdotte säästää sotamiestenne henkeä, harrastatte yli kaiken rauhaa ja kansan menestystä, punnitsette nykyaikaa taidolla ja ymmärryksellä, ja tungette terävällä järjellänne kauas tulevaisuuteen; luonnollisesti siis pidätte edullisempänä odottaa sopivaa tilaisuutta, hajoittaa vihollisenne, jotka oikeastaan ovat meidän, lyödä ne järjestänsä meille suureksi siunaukseksi, väliin peräytyä askeleen, mutta vaan astuaksenne kohta sen sijan kaksi askeletta eteenpäin. Uskaltakaa, sire! St. Maur'in, Péronne'n, Lüttich'in perästä. Englantilaisien viimeisen uhkauksen jälkeen olette jälleen kohonneet kahta mahtavammaksi. Vähän kärsimystä vielä, niin olette voittaneet, ja jalkainne juuressa olette silloin näkevä kaikki ne, jotka pahaa suovat Ranskan kuningaskunnalle!"

Ludovik XI oli vallan suunnattomasti ihastuksissaan. Hän pöyhisteliksensä, heilutti ruumistansa, keikkui sinne tänne korkealla tuolillansa ja tuon tuostakin, ikäänkuin puhujaa vielä enemmän kiihoittaaksensa, hän kertoi:

– "Tuo on oivallista! Totta Jumaliste! Jatka toverini ... jatka, jatka!"

– "Ah, sire", Villon vihdoin lausui, "jospa Teidän Majesteettinne antaisi minun vähän hengähtää. Juotavaa tänne! kurkkuani karvastelee!"

– "Maltas, juo tästä", Ludovik XI sanoi ojentaen hänelle oman reunoja myöten täytetyn maljansa.

– "Kuninkaan terveiksi", Villon huudahti, tarttuessaan maljan rubiinikorviin, ja töin tuskin maltettuaan kieltänsä kastaa, hän liitti puheesensa näin kuuluvan loppulauseen:

– "Minä en puhu enempää siitä asiasta, sire, ett'ei minua luultaisi imartelijaksi. Sitä en ole. Olen sanonut, mitä ajattelen, en muuta. Näinhän oli meillä välipuhe. Elämäni riippuu hiuskarvasta. Jos se on menetetty, antakaa merkki mestari Tristan'ille. Minä täytän välipuheen rehellisesti; testamenttini, niin suuri, kuin pienikin, on tehty, vieläpä erityiset lisäpykäleetkin, joiden kautta olen jättänyt monille ystäväilleni perinnöksi kaiken sen, mitä minulla ei milloinkaan ole ollut. Olen siis valmis. Pait sitä minua väsyttää näin kerjätä ilman tarkoitusta, nauraa kun kukkaroni itkee ja elää kun en ketään voi hyödyttää. Minä en pelkää kuolemaa, vaikka tosin mieluummin kuolisin maatani ja kuningastani palven. Mutta jos Teidän Majesteettinne sen toisin päättää, niin onnea matkalle!"

Pää-teloittaja astui jo lähemmäksi.

– "Maltas!" kuningas lausui, "minä jätän vielä asian ratkaisematta, mutta ainoastaan siksi kuin matkamme on päättynyt; sen kestäessä tulee hänen meitä huvitella. Sitten saamme nähdä... Minä siis vien kanssani tämän riimisepän... Ja ett'ei sinunkaan, Tristan, tarvitsisi täältä lähteä tyhjin käsin, otappa haltuusi kaikki nämä kultakalut, jotka mestari Gringonnaux niin kohteliaasti on meille tarjonnut. Kiitos, toverini, otan lahjasi vastaan."

Surkea irvistys oli porvari paran ainoa vastaus. Hän painoi päänsä nöyrästi rintaa vasten ja heitti samalla viimeisen jäähyväis-silmäyksen kauniiden pöytä-astiansa jälkeen.

Ne katosivat Tristan'in ja hänen Skotlantilaistensa kanssa.

– "Matkalle, hyvät herrat", kuningas sanoi. "Käsivartesi, Coictier.

Commines, pidä silmällä tätä viiripäätä, ... joka minusta näyttää varsin sukkelalta ... enintään viikoksi hänelle suon pitennystä... Sitten..."

– "Hyvä juttu", Villon pakisi, "viikko on aina viikko. Rajutkoon mikä ilma tahansa nyt, minun leipäni ainakin on leivottu!"

IV

Rautasormus

Kuningas matkusti vettä myöten, pienellä laivastolla, joka purjehti Loire'a ylöspäin Orleans'iin asti.

Edellä sekä jäljessä pari pitkää rantalaivaa, henkivartioita ja hovilaisia varten, keskellä kuninkaan laiva.

Laivan perällä oli jonkunmoinen kammio, sisältä koristettu Arras'in tapeeteilla. Huonekaluina siinä oli: soukka puinen vuode, rukous-alttari, muutamia lavitsoita, kamiini, ja pöytä paperia täynnä.

Kuningas oli juuri laskenut Commynes'in luotaan, ja käsenyt tämän lähettää runoilijan hänen puheillensa.

Vähän aian päästä ovi jälleen aukeni, ja Villon astui sisään.

Kahden kesken kuninkaan kanssa!.. Mikä saattoi olla syynä tähän kohtaukseen?

Ludovik XI astui ensi toimekseen runoilijan ympäri, tarkastaen häntä terävillä, epäluuloisilla silmäyksillä.

Sen jälkeen, istuutuen entiselle sijalleen, kamiini jalkojen välissä, kädet kahden puolen savutorvea, hän aloitti jyrkästi:

– "Tiedätkö, että minä olen häijy isäntä?"

Villon vastasi hämmästyttävästi:

– "Mahtaville kenties, sire, niille, jotka tahtovat viisastella. Vaan ette ainakaan alhaisille, jotka tytyväisinä tottelevat luulematta itseänsä viisaammiksi kuin Teidän Majesteettinne."

– "Vai niin", kuningas sanoi, silminnähävästi hyvillänsä näin hienosta vastauksesta.

Sitten, oltuansa hetken ääneti, hän jatkoi:

– "Tiedätkö, että kaikki, joita olen suosinut, kaikki, joihin olen luottanut, ovat minun pettäneet, ja kenties vielä tälläkin haavaa pettävät?.. Se minun on tehnyt epäileväksi, juonittelevaksi, julmaksi, joka kerta kun aavistan jotain uutta kiittämättömyyden osoitusta."

– "Tiedän sen", runoilija vastasi. "Mutta minä en ainakaan ole kiittämätön, vaan harrastan ylikaiken kuningaskunnan etua, enkä vähääkään epäilisi pyhittää elämäni kokonaan kuninkaan palvelukseen. Niin tosiaanki, sire, en vähääkään. Voi! teillä on hyviä taipumuksia hirmuvaltiaaksi, vaan muut ruhtinaat tällä vuosisadalla ovat niin julmia tiranneja, että te sittenkin olette hurskain ja lempein niistä kaikista."

– "Jokotaas aiot aloittaa imartelemisasi?" kuningas tiuskasi. Vaan, kiihossaan, hän tuli siirtäneeksi kätensä liian likelle savutorvea, ja poltti sormensa.

– "Ai!" hän kiljahti, "se on sinun vikasi, kelvoton!.. Sanoppas minulle, sinä, joka luulet kaikki tietäväsi, tunnetko vihamieheni?"

– "Vaarallisin, mahtavin kaikista niiden joukossa, sire, on se, jonka luona löysitte pakopaikan siihen aikaan, kun kuningas Kaarlo VII sanoi pojastansa: Burgundin herttua elättää luonansa ketun, joka vielä syö hänen kanansa."

– "Entä sitten?"

– "Sitten, sire! nyt on kanojen hetki tullut, koska täällä näen hampaat, jotka ovat valmiit niitä haukkaamaan."

– "Ja sinäkö olisit valmis niiltä vääntämään niskat nurin?"

– "No! Mitä siihen tulee, mielelläni, sire."

– "Ota tuoli ja istu ... likemmäksi ... vieläkin likemmäksi Minä en puhellessani suvaitse mitään epämukaisuutta."

Villon'ille sitä ei tarvinnut kahdesti käskeä. Hän siirtyi vallan kamiinin eteen, jonka toisella puolen kuningas istui nojautuen molempiin kyynärpäihinsä, kasvot käsien peitossa.

Taas hetken äänettömyys. Sen jälkeen keskustelu alkoi uudelleen, heidän istuessaan silmä silmää vastaan:

- "Puhukaamme nyt ystäväistäni. Onko niitä monta?"
- "Ei, sire. Yksi ainoa, mutta hyvä."
- "Kuka sitten?"
- "Te itse."

Melkein asemaansa muuttamatta, kuningas taputti ystävällisesti runoilijaa olkapäälle. Sitten hän taas jatkoi kysymyksiänsä:

- "Entä minun toverini ... häh! kutka ne ovat?"
- "Vähän jokainen, sire. Niitä on teillä paljon semmoisia, jotka eivät sitä itsekään tiedä."

Kuningas rupesi nauramaan ja jatkoi pilkallisella äänellä:

- "Mutta niiden joukossa, jotka pitävät sen kunnianansa ja joita kansa tuntee?"
- "Niitä on toveri Commynes", Villon luetteli, "toveri Olivier, toveri Tristan ... joka, luvalla sanoen, ei ole minun ystäviäni."

Kuningas hänen keskeytti.

- "Ei ne ole niitä, joista haluan haastaa. Löytyy toisia ... salaisia ... sellaisia, joita pidetään aaveina ja kutsutaan hahmo-tovereiksi."

– "Niin, oikein", runoilija vihdoinkin vastasi, "minä ymmärrän. Se on tuo kamala kertomus Burgundin herttuan hävittämistä kaupungeista, joista jokainen yhä vielä on olemassa erään käskyillenne kuuliaisen kostajan hahmossa: toveri Gent, toveri Dinant, toveri Lüttich ... ja vielä muutamia muita, joita vaan kuiskaamalla tohditaan mainita. Onkohan niitä oikein olemassa, sire?"

- "Kenties!" kuningas vastasi. "Eikö mainita, että ne tuntevat toisensa jostain taikakalusta. Maltas... Se on tänlainen ... katsoppas..."

Villon tarttui esineeseen, jonka kuninkaallinen käsi hänelle ojensi, ja vei sen likemmäksi kolmisydämmistä lamppua, joka riippuen katosta alas, valaisi tätä kohtausta.

Se oli yksinkertainen rautasormus, jonka kannassa saattoi erottaa esiin pistävän, kömpelösti valetun liljakukan.

- "Koetappas sitä sormeesi hovin vuoksi", kuningas kehoitti. Ja nähdessään kuinka sormus meni kuin valettu runoilijan sormeen, hän huudahti:

– "Totta Jumaliste! On kuin paki paraastaan sinua varten tehty. Älä vedä pois sitä vielä. Voipa tapahtua, että saat oikeuden sitä kantaakkin. Vaan muista että kaikkien, jotka tämmöistä sormusta kantavat, on täytynyt katsoa kuolemaa silmiin. Uskaltaisitko?"

- "Yhden-tekevä, sire. Enhän muuta ole tehnyt koko päivänä."

– "Älä ivaile. Sanani ovat painavia; kuuntele. Salaisten toverieni joukossa löytyy vielä semmoisiakin, joita vaiston tai sattuman avulla sieltä ja täältä olen kokoon haalinut. Niiden etevyys tai väliin niiden virheetkin minua miellyttivät. Toiset hyödyttävät järkevyytensä, toiset voimansa kautta. Niitä miehiäpä oli tuo nuijajunkkarikin, tuo karkea voittaja St. Antoine'n turnajaisissa, jonka tänä aamuna muistooni johdatit. Neljään-toista vuoteen en ole häntä muistanut. Ja kuitenkin lupasin hänelle jotakin. Onpa jo aika lupaukseni täyttää. Tahdotko hänelle minulta saattaa kolme sanaa, jotka ovat hänelle viittauksena vihdoinkin ryhtyä toimeen."

- "Nämä kolme sanaa, mitkä ne ovat?"
- "*Hetki on tullut*. Hän sen ymmärtää. Sinä ... sinun ei tarvitsekaan ymmärtää."
- "Olkoon niin!.. Mistä löydän tämän miehen?"
- "Sveitsistä, Einsiedeln'in luostarista, likellä Schwütziä."
- "Hän on siis munkki nykyään?"
- "Benediktolainen."
- "Miksi häntä kutsutaan?"
- "Veli Starck'iksi."
- "Nimi sopii hänelle hyvin, sillä, jos en erehdy, Starck merkitsee vahvaa."

- "Osaatko saksaa?"
- "Vähän sitäkin, sire. Katuteaterissa puhutaan, paitsi maankulkurein käyttämää renkutusta, kaikkia mailman kieliä: oikea Babelin sekasotku."
- "Hyvä! Minä panen sen mieleeni. Totta tosiaan te'enkin sinusta jotakin."
Ludovik XI seiso hetken mietteissään.
- "Mutta", Villon äkkiä jatkoi, "mutta aatelkaapa, sire, jos tuo Starck oliskin kuollut... Pyhä neitsyt! Neljä-toista vuotta sitten!.."
- "Mahdollista!" kuningas sanoi... "No sitten, koska osaat saksaa, käyt etsimään minun puolestani Nikolai Diesbachilaista, Bern'in vanhaa pormestaria, ja seuraat hänen käskyjäänsä."
- "Bern'iin siis?"
- "Kaikkialle, mistä hänen vaan löydät. Tuon taikakalusi kun näytät, hän sinut oitis tuntee."
- "Teidän Majesteettinne siis jättää sen minulle?"
- "Väli-aikaisesti. Ole uskollinen, nerokas, urhea, niin saat sen kenties pitää. Tässä on matkaasi varten."
- Kuningas aukaisi pienen lippaan, otti siitä kourallisen kulta-ecu'itä ja kaasi ne runoilijan käteen.
- "Hyvä Jumala!" tämä huudahti, "nyt on syytä hankkiakseni vihdoinkin kukkarokin, joka ei ole vallan pohjaa vailla!"
- "Ota tämä", kuningas sanoi, "ja sido se kiinni nuttusi alle ... jota sinun kuitenkin jo huomenna tulee vaihettaa johonkin rehelliseen porvari-pukuimeen. Olet näet olevinasi asioissaan kulkeva kauppias ... mutta vyötäisillä kannat hyvän veitsen, joka tarpeen tullessa voi sinulle arvoa lisätä. Tiet eivät ole turvallisia... Ja, muista minun sanoneeni, toimesi ei ole vaaraton."
- "Joutavia", Villon vastasi ylpeästi; "sen, joka lehtiä pelkää, ei pidä metsään menemän! Minä lähdän uljaalla mielellä ja osaan itseäni puolustaa, osaanpa tarpeen tullessa päällekin käydä, jos Teidän Majesteettinne etu sen vaatii."
- "Ole viisas! Anna ihmisten ja asiain mennä menoansa. Viisas matkustaja paljastaa miekkansa vasta viimeisellä hetkellä. Noudata herrasi esimerkkiä. Saattaisi olla vahinko, jos heti joutuisit surman suuhun. Turvallisuuden vuoksi annan sinulle vielä oikeuden hankkia itsellesi palvelijan, aseenkantajan, jos nimittäin kohtaat jonkun siistin nuorukaisen, johon luottamuksesi voit laskea."
- "Ah", runoilija surumielin huokasi, "jospa ystäväni Martti Troussecaille vielä olisi elossa!"
- "Mitä hevosiin tulee", kuningas jatkoi, "olemme pääasiallisesti juuri tovereitamme varten asettaneet kyytivelvollisuuden. Keskievaripaikoissa tarvitsee sinun vaan näyttää tuo sormuksesi."
- "Kirkas tuli ja leimaus!" runoilija huudahti, "minä saan siis koko pitkän rivin pegasoja ratsastaakseni! Hurraa! hurraa! tie auki kuninkaan lähettiläälle!"
- "Kaikki hyvin!" Ludovik XI lausui; "mutta emme nyt ole vielä niin pitkälle tulleet. Ensin ovat nuo tutkaimen pistot, nuo koetukset. Ja ennen kaikkia aja hyvin meidän asiamme, niinkuin tarpeen tullessa kyllä nä'yt osaavan."
- "Luottakaa minuun, sire, minä olen Pariisilainen; missä niin liukkaita kieliä on kuin Pariisissa?"
- "Pidä kieli salvan takana niinkauan kuin Ranskan alueella olet. Burgundin rajalla otat päällesi pyhissä-vaeltajan vaatteet ja käytöksen. Einsiedeln'iin näet tehdään toivoretkiä."
- "Olkoonpa niin! sire. Tämä poika on tottunut esittelemään monenmoisia ihmisiä kaikilta katu-teaterien aloilta. Osan vaihtaminen ei minua suurin rasita. Mutta kun lähetykseni on päättynyt, mihin sitten joudun?"
- "Käyt minua etsimään kiiruimman kautta, etenkin jos hyviä uutisia minulle tuot. Sellaisia sanansaattajia minä aina runsain määrin palkitsen. Paina se mieleesi."
- "Ei pelkoa, että se unohtuisi, sire. Mutta kesken kaiken! Mitä, jos sattuisin näkemään yhtäläisen sormuksen jonkun toisen sormessa?"
- "Hän olkoon kohta ystäväsi, veljesi. Auta häntä, palvele häntä, niinkuin hänkin sinua on auttava ja palveleva ... mutta älä milloinkaan aivan paljo tuumiasi paljasta. En voi kyllin sinulle tätä

muistuttaa: ole varovainen. Vainua ja aistia kaikissa. Ei mitään ajattelematta. Olethan sanonut minua rakastavasi ... ja Ranskan maata myöskin?"

– "Niin, sire, sanon sen vieläkin, ja kaikesta sielustani."

– "Hyvä vaan! älä milloinkaan mielestäsi laske, että hartioillasi kannat ikäänkuin rahtusen maasi ja kuninkaasi onnea ... että käyt tekemään palvelusta heille kumpaisellekin ... että varomaton työ sinun puoleltasi, yksi ainoa vaan, voisi loukata painavia etuja, jotka ovat täpärällä ja kenties koskevat koko tulevaisuuteen. Voi tapahtua, että saat tiellä jonkun uuden käskyn. Noudata sitä tarkalleen, huolimatta kuinka ja miksi, tai luulematta itseäsi ylen viisaaksi. Jos onnistuu sinun saada jotakin omantakeisia aikaa, se sitä parempi sinulle; mutta sitä pahempi sinulle, jos jotain laiminlyöt, Tristan ei sinua suinkaan laiminlöisi. Lopuksi, ja ennen kaikkia, älä kenenkään anna ajatuksiasi lukea! Ei kenenkään pidä sinuun vaikuttaman, ei Jumalan eikä saatanan!"

– "Minä vastaan puolestani, sire. Niinkuin Teidän Majesteettinne itse, minäkin kuljetan kaikki tuumat ratsuni selässä muassani. Milloinkin lähdän?"

– "Kohta kun olet vannonut, että pidät salassa kaiken sen, mikä tulee sanotuksi meidän kesken ... ja että kuulut minulle viimeiseen hengenvetoon asti, ruumiinesi, sieluinesi."

– "Ruumiineni, sieluineni, sire! Tästä hetkestä alkaen olen teidän, enkä enää oman itseni."

– "Vanno!"

Ludovik XI otti vanhan huopahattunsa ja pitäen sitä toisella kädellä kamiinin yli, hän toisella osoitti Embrunilaisen Neitsy Maarian kuvaa.

Villon lausui vaaditun valan.

– "Vanno vielä", kuningas jatkoi, "vanno että pidät ominasi kaikki minun vastaiset riitani ja olet aina valmis vastustamaan, sortamaan, vainoomaan ketä tahansa minun nykyisistä ja tulevista vihamiehistäni ... sanalla sanoen, koko maailmaa paitsi minua itseäni!"

Villon veti kätensä pois, raapi korvansa ta'ustaa ja vastasi:

– "Yksi ainoa ihminen löytyy, jota en tahtoisi lukuun ottaa, sire."

– "Kuinka? Mikä ihminen?"

– "Eräs nainen."

– "Mikä nainen?"

– "Se on minun salaisuuteni."

– "Ja sinä epäätkä sen minulle ilmoittaa, – minulle, kuninkaallesi?"

– "Sire, minä pyydän teitä, antakaa sen olla! Se oli vaan hento kukkainen eloni kuivalla kankaalla, jota en edes poimia tohtinut; tähti elämäni yössä, kallis haava sydämmessäni. Älkää sitä koskeko! se vuotaa vielä verta ja voisi aueta uudelleen. Muutoin se on yksi noita puhtaita näkyjä, joita vasta taivaassa tapaamme ... ja sinne minäkin toivon."

Näin puhuessaan runoilija oli muodoltaan ikäänkuin kirkastunut. Ylevä surumielisyys kuvasteli hänen kasvoillansa; hänen suuret, avonaiset silmänsä säihkyivät omituisella valolla. Hänen huulensa, täynnä hellyyttä, näyttivät hymyilevän tuolle salaiselle nä'ylle, jonka hänen sydämmensä oli esiin loihtinut.

Ludovik XI mietti hetken. Sitten, ikäänkuin ymmärtäen häntä, hän lausui:

– "Joku nuoruuden muisto. No vähät tuosta! Tämä ehto jo itsessään todistaa valasi luotettavuuden. Minä suon sinulle kernaasti oikeuden vallita yksin tuota pientä, hämärää soppea omassa itsessäsi. Vaan kaikki muu kuuluu minulle. Muista se."

– "Sovittu asia, sire ... ja kiitoksia vaan. Työhön nyt! Minä halajan pudistaa päältäni tämän vanhan ja velton runoilijan, jona juuri äsken vielä olin, että minusta voisi tulla harras palvelija, kelpo lähettiläs, hyvä Ranskalainen, niinkuin tahdon olla ja vastedes aina olen oleva. Sanokaa minulle nyt kuinka, mitä tietä minun tulee astua taistelukentälle?"

– "Tätä tietä", Ludovik XI vastasi viitaten akkunaan.

– "Se käy kuin itsestään", runoilija ilvehti. "Vaan sehän näyttää siltä kuin pakenisin pahan työn tehtyäni."

- "Aivan niin. Minäpä huudan vielä apuakin, julistaen sinut karkuriksi."
- "Vaan sitten nuolia ja kuulia rupee päälleni satamaan..."
- "Se on sinun asiasi. Joko tämä koetus sinua hämmästyttää?"
- "Ei vähääkään, sire. Ja todistukseksi... Jumalan haltuun!"

Villon riensi jo akkunaa kohden. Kuningas pidätti hänet.

– "Muista", hän sanoi, "että kaikkien rautasormuksen kantajain täytyy kuolemaa katsoa silmiin, sillä muutoin he minun pettävät. Eräs tietäjä on sen lukenut tähdistä. Pait sitä, en tahdo, että epäillään sinua minun lähettämäksi. Ymmärrätkö?"

– "Vallan, sire. Tämä kylpy, jos kohta vähän kylmäkin, minut puhdistaa. Se on kuin toinen kaste. Maankulkija Villon on kuollut. Villon on uusi ihminen! Tie auki Haamu-Villon'ille! Lopuksi vaan, koska minulle on varsin tärkeätä päästä kunnialla pakoon ja Teidän Majesteettinne siten saa vielä paremman perusteen syytökselleen ... suonette minun varastaa vaippanne... Hyvästi, sire, voidaan hyvin!"

Vastausta odottamatta, Villon siirsi syrjään toisen akkunaverhoista. Yhdellä ainoalla hyppäyksellä hän särki lasin; ja kohta sen jälkeen kuului hänen ruumiinsa raskas putoaminen virtaan.

Kuningas meni katsomaan. Kuu valoi hopeitaan Loire'n pinnalle. Pää kohosi vedestä. Vähän matkaa toisaalla vaippa uiskenteli sen pinnalla.

"Minä aavistan", hän mumisi ... "tämä on nerokas toveri ... ja voinpa, tänä iltana, sammuttaa lamppuni. Totta Jumaliste! olen löytänyt miehen!"

Ja kiiruhtaen kamarinsa ovelle hän alkoi huutaa:

– "Apua! auttakaa! Tuo konna karkasi vaippani kanssa. Joutsille! pyssyille! Ampukaa häntä ... tappakaa!"

Nuolet ja luodit heti kiitivät yön pimeässä, hyppien aaltoja pitkin.

Sen jälkeen Tristan l'Hermite, astuen herransa viereen sanoi:

– "Eikö pitäisi laskea veneet vesille ja ajaa häntä takaa, saadaksemme ainakin..."

– "Joutavia", kuningas keskeytti. "Me ruokimme liiankin paljon kaarneita, nyt on kalojen vuoro... Menköön kukin omaa tietänsä!"

Ja, hykertäen käsiänsä, hän palasi kamariinsa.

V Metsässä

Niinkuin lukija jo on arvannut, ammuttiin vaippa repaleiksi, vaan runoilija pääsi eheänä rantaan.

Seutu oli suomaata. Siellä täällä joku poppeli ja pajupensas; vähän kauempana, hiljalleen kohoavia, paikoin pensastuneita ruohokenttiä; ta'impana, näköpiirin äärellä, suuria puita ja niiden keskellä käsipuut.

Käsi puista aina voi päättää jonkun tien siitä käyvän: tie, jonka runoilija täällä tapasi, poikkesi muutaman askeleen päästä tiheään metsään.

Jo ensi puista alkaen täydellinen pimeys, paitsi vähäistä aukkoa, josta pieni tähtönen tuikki.

Runoilija lausui sille juhlallisen tervehdyksen:

– "Ole minun ohjaajani ja näytä minulle oikea tie. Ken tietää? ehkä vielä on mahdollista minun sinulle kunniaa tuottaa. Vaan nythän jo katosit. Minä astun taas yön pimeään, Tenaroon, kuin muinoin toverini Orpheus, mennessään etsimään neiti Eurydikeä... Voi! ei mikään Eurydike minua vartoo ... vaan voishan kolmekertainen Kerbero minua purra ... siis varovasti!"

Hän tuskin oli ehtinyt lopettaa, niin jalkansa kompastuivat tien yli vedettyyn köyteen ja hän kaatui koreasti keskelle tietä.

Kaksi kättä tarttui hänen kurkkuunsa, ja ääni sanoi:

– "Suokaa anteeksi, matkamies ... minun tekisi mieleni vaihettaa kanssanne vaatteita, etenkin jos joku ehto sattuisi taskuissanne olemaan."

– "Tuhannen sarvipäätä!" Villon huudahti; "se on Martti Troussecaille!"

Tästä lempi-kirouksesta hänet Troussecaille oitis tunki.

– "François ystäväni! Eiväthän siis saaneetkaan sinua kiinni? Ethän olekkaan kuollut?"

– "Etkä sinäkään, päävaras, sen verran kuin minä voin päättää? Juuri kaunis toimitus sinulla tässä!"

– "Oikein nuhteita! Sinäkö se todella olet? ... kunpa ei vaan olisi haamusi?"

Troussecaille iski tulta. Muutama kipinä säihkyi pimeässä ja salli ystävien hetken katsella toisiaan.

Kun sitten pimeä taas oli palannut entistä synkempänä, eräs liikutuksesta vapiseva ääni huudahti:

– "Se on hän! se on Villon! Hän on hengissä! Hän on pelastettu!..

Vetäkööt nyt Troussecaille'n hirteen, hän kuolee tytyväisnä."

Ja runoilija tunki kahden karkean huulen koskevan hänen poskiansa.

Pari lämmintä, rehellistä kyyneltä jäi niihin.

Itsekin puolestaan liikutettuna, hän vastasi:

– "Martti parkani! Oohoo sentään! sinä siis todellakin minua rakastat?"

– "Epäilitkö sitä?"

– "En. Vaan minä olen ylen onnellinen, saatuaani siitä tämän uuden osoitteen. Sinä olet myös oleva onnellinen vuorostasi. Vaan kerroppa minulle, millä pirun tavalla sinäkin pakoon pääsit."

– "Kun sinä itse käpälämäkeen olit juossut, seurasi hetken hämmennys. Minä käytin sitä väljentääkseni hamppunuoraa kaulani ympäriltä ja pakenin, kepeänä kuin sarvas, metsään. Hui, hai! kuinka jälkeeni juostiin! Vaan minä, sukkela kuin orava, kiipesin muutamaan tammeen ja kyykistyin vahvimman oksan ta'a. Verikoirat juoksevat alitse minua huomaamatta. Varoksi olin kaksi pitkää tuntia liikkumatta. Hyvin tukalaa on näin istua orrella. Vihdoin tulin alas ja tiheään viidakkoon hukkuivat jälkeni niin hyvin, että piru itse olisi niitä saanut turhaan vainuta. Tiedäthän,

että salametsästys on elämäni runollinen puoli. En olisi niin vanha kettu, kuin olen, jos sellaisessa metsässä minun kiinni olisivat saaneet."

Ja Troussecaille nauroi sydämen pohjasta.

– "Hyvä vaan", Villon sanoi; "entä ruoka ... ja yösi?"

– "Totta on, että kärsin nälkää aikalailla. Vieläpä kovaa janoakin, eikä suinkaan liikaa lämmintä. Aloin kuljeksia ylöskannolla tarpeitteni tyydyttämiseksi. Ensimmäinen vastaan tulija: muutama aasi. Nousin kohta sen selkään, iskin virkkua vitsalla, ja pidin varmana, että se veisi mun isäntänsä asunnolle. On kuitenkin omituista kuinka aasit ovat järkeviä! Kun se jonkun aikaa oli hönkötänyt se saapui aukealle paikalle, jonka keskellä suuri valkea leimusi. Tämän iloisen nuotion päällä kattila; kattilaa hoitamassa kaksi nokikolaria, jotka puhelivat. Niiden välillä suuri pullo, epäilemättä viiniä täynnä. Ilmassa ihania lihasopan höyryjä."

– "Mikä onnenpotkaus!" Villon huudahti; "aasi toi sinun juuri paraasen aikaan..."

– "Suden suuhun!" Troussecaille liitti. "Toinen koloreista sanoi toiselle: 'mistähän löytäisimme tuon karkulaisen, jonka päältä tuomari meille antaisi kulta-ecu'n?' Hinta oli hengestäni luvattu. Minä hiivin tieheni ilman mitään vaatimuksia."

– "Ja sitten?"

– "Tulin tänne. Niinkuin tiedät, kannan myötäni kaikki rosvon tarvekalut. Seutu näytti sovelialta ansojen virittämiseen. Sinä, François ystäväni, kaaduit köyteen... Ja maltas! Täällä on juuri toinen uhri, tuo nelijalkainen, joka rientää ansaan ... hip!..."

Koriseva huudahdus kuului; sitten jonkun eläimen kaatuminen kellastuneiden lehtien päälle. Troussecaille katosi hetkeksi ja tuli takaisin, kainalossa upea jänis, jolta hän katkaisi kaulan.

Villon oli noussut pystyyn.

– "Menkäämme sitä paistamaan noiden kolarien tulelle," hän sanoi.

– "Uneksitko?" hänen toverinsa huudahti. "Entä luvattu palkinto, jos minun kiinni saavat?"

– "Älä ole milläskään, näytä vaan tietä. Luota minuun."

– "Sokea hullu! Annahan minun toki valita meille kaksi vikevää sauvaa täältä pensastosta. Ei tiedä mitä voi tapahtua."

Noin puolen tunnin kuluttua molemmat yökuljeksijamme saapuivat aukeamalle.

Martti ystävä tahtoi pysähtyä; François ystävä jatkoi suoraa tietä molempain kolarien luo.

– "Toverit", hän näille sanoi, ottaen esiin järjestänsä muutamia kultarahoja, joita kantoi kukkarossaan, "toverit, te haluatte seuralaiseni päättää, josta saisitte kulta-ecu'n. Tässä on niitä kaksi, jos olette vaiti. Vieläpä kolmas, jos suostutte meidän kanssa vaatteita vaihtaan. Vihdoin neljäskin, jos suotte meille sijaa valkeanne ääressä, osallisuutta kattilaan, osallisuutta viinipulloon... Ehdot sitä edullisemmat teille, koska meillä on paistia tarjota. Troussecaille, astuppas esiin saaliinesi."

Silmäyksinä vaihdettuansa, molemmat kolarit suostuivat yhteen ääneen.

Kullan kiilto, välkkyen tulen hohteessa, heidät oli soaissut; vaan etenkin Troussecaille oli niin hämillään, ett'ei tointuakkaan tahtonut.

– "Kultaa!" hän jupisi vallan ihmeissään; "sinulla, François Villon, sinullako kultaa!"

– "Vait!" Villon keskeytti. "Pistä jänis vartaasen, sillä välin kuin minä menen vaatteita vaihtamaan. Pian nyt!"

Hän oli valinnut kolareista suuremman ja meni sen kanssa majaan; hetken kuluttua hän tuli takaisin, ei vaan vaatteiltaan, mutta vieläpä kasvoiltaan ihan mustana.

– "Eläköön!" Troussecaille huudahti. "Enhän sinua tunteakaan tahtonut."

Nyt on siis minun vuoroni. Sinä saat paistia kääntää."

Kun toinenkin muuttuminen oli samoin suoritettu, molemmat seikkailijamme istuivat juhla-aterialle, kuitenkin sauvat varalla ja isäntiään yhä silmällä pitäen.

Ei mikään oikeuttanut näin ylelliseen varovaisuuteen. Kolarit olivat iki-ihastuneet; soppa kattilassa oikein taivaallista.

Viimeinen pala suussa, Troussecaille huudahti:

– "Ohhoh! En jaksa enää. Antakaa tänne viinipullo. Täytyy olla viiniä, kun tahtoo juopua!"
– "Martti ystäväni", Villon vakaasti lausui, "vapaiden ateriain aika on mennyt. Nykyään sekä maksetaan, että pysytään selväpäisnä."

– "Taikka!"

– "Oma ehtosi, veli kulta: juo viisaasti ja varovasti tällä kertaa, ja te'e vast'edes samoin kaikissa tiloissa."

– "Sopii koettaa. Ennen oli tuuli johtajani; tästä päivästä sinä minua johdat. Vaan suvainnethan toki selittää..."

– "Myöhemmin; kun jänis on syöty."

Jänis meni makoiseen suuhun, hartaan hiljaisuuden vallitessa. Kun vihdoin Troussecaille'n ruokahalu oli tydytetty, mutta uteliaisuus yhä vireillä, hän sanoi Villon'ille:

– "Mestari, lupasittehan jotakin?"

– "Mitä sitten?"

– "Kun jänis on syöty, sanoitte."

– "Niin oikein, nyt muistan."

– "No niin! jänis on mennyt..."

– "Me te'emme samoin. Matkaan nyt!"

Ensimmäinen puoli tuntia vieri ja sen kuluessa karkulaisemme astuivat tavallista vinhempää, katsoen tuon tuostakin taaksensa vielä paremmaksi vakuudeksi, ett'ei heitä seurattaisi ja ett'ei siis heidän tietänsä kukaan voisi ilmiantaa.

Kun tämä pelko oli poistunut, heidän käyntinsä vähitellen itsestään hiljeni.

– "Mestari", Troussecaille kysyi, "saanko tietää minne kohden matkamme kulkee, ei muun vuoksi, kuin löytääkseni sen johdosta oikean suunnan."

– "Niinkuin näet, itää kohden. Meidän tulee kiiruimman kautta saapua johonkin Ludovik XI asettamaan postipaikkaan."

– "Siinä tapauksessa on parasta kääntyä oikealle ja pyrkiä Burgundin valtatielle."

– "Burgundi!.. Aivan oikein, meidän täytyy sen läpi kulkea ... ja se ei suinkaan ole hauskin osa toimestamme."

– "Vai niin! näyttää siltä kuin Burgundilaiset eivät olisi ystäviämme."

Säälivällä hymyllä Villon katseli Troussecaille'a ja laskien kätensä tämän olkapäälle hän sanoi:

– "Martti ystäväni, sinun luottava alamaisuutesi todella ansaitsee, ett'en sinua kohtaan enää ole umpimielinen. Me olemme kahden. On aika vihdoinkin ilmoittaa..."

– "Vihdoinkin..."

– "Ett'en mitään voi sinulle ilmoittaa."

Troussecaille näytti vähän närkästyneeltä. Villon kiiruhti lisäämään:

– "Mieleni on paha, ystäväni. Mutta olen vannonut. Yksi sana, yksi ainoa vaan hentomaisesta kohteliaisuudesta lausuttu, hävittäisi kohta tämän ihmeellisen onnen, jonka osamieheksi sinut olen tehnyt hartaasta sydämestä. Muista Lothin vaimoa! Kavahda itseäsi jotain kysymästä, älä käännä päätäsi, tai molemmat heti paikalla muutumme suolapatsaiksi."

– "Siinäkö kaikki?"

– "Ainakin pää-asia. Meillä on kaikesta päättäen oleva paljon seikkailemista. Sinä rakastat semmoista. Tarvitaan rohkeutta. Onko sinulla sitä?"

– "Toivoakseni."

– "Ennen kaikkia ja yli kaiken", Villon jatkoi, "tulee pysyä rehellisenä."

– "Se on vaikeampi. Vaan tosiaankin, ehkä en olekaan niin tuiki turmeltunut. Löytö-lapsena minun ottivat yökulkijaimet ja kananvargaat, ja niiden koulussa, eläen niinkuin nekin linnun liimalla ja vihellyksillä, kasvoini siksi mikä olen, aivan yhtä luonnollisesti kuin muista tulee ruoka-kauppiaita ja täysiä virkaherroja. Jos kuitenkin totta puhun, on minulla iloinen kuljeksija-luonne, mutta syvimmissä pohjukassaan sydämmeni vihaa kaikkea vääryyttä ... ja, ken tietää? ehkä se hyvinkin

helpolla vielä muuttuu rehelliseksi. Itse sen ainakin soisin. Ja voisinpa sitä melkein ta'atakin, jos olisin varma, ett'ei minun enää tarvitse asua Taivas-alan ravintolassa, että saan käyttää säädyllisempiä jalkineita sekä murkinoida melkein joka päivä... Ja siinä se rehellisyys kenties onkin. Voitko minulle näitä luvata."

– "Voin", runoilija vastasi, "ja tahdon sen, paremmaksi vakuudeksi todistaakkin. Iske tulta; tuossa on kaatunut puu ja kuivia lehtiä."

Välähdys vaan, niin Troussecaille oli valkean virittänyt.

– "Katsoppas!" Villon lausui.

Hän piti kädessä vyönsä, ja avaten kukkaronsa, joka siitä rippui, hän antoi siinä olevan kullan kilistä ja kiiltää. Sitten hän hymyten, leikkillisellä äänellä jatkoi:

– "Kun kukkaro on tyhjä, se tulee kuin loihtimalla taasen täyteen. Mutta mikä sinun on? Olethan kylmä ja äänetön tämän kultavirran äyräällä."

Ja todellakin, Troussecaille ei näyttänyt mitään iloa, ei vähintäkään ihastusta. Päin-vastoin, joku vastenmielisyyys loisti hänen silmistänsä.

– "François ystäväni", hän vihdoinkin lausui. "Miks'et tätä aarrettakin minulta salannut? Näyttää nyt siltä kuin sinua seuraisin kultasi vuoksi. En tahdo siitä mitään, enempää kuin salaisuuksistasi. En niin mitään! Köyhyys ja tiedottomuus on oleva minun osani. Kaikki ilmaiseksi ja ystävyyden vuoksi! – se on lempilauseeni. Voinpa vielä sanoa senkin: tämä samoominen tuntemattomille aloille, se juuri on minun toimeni. Astu sinä vaan edellä, minä seuraan uskollisena toverina, palvelijana, koirana."

– "Et millään!" Villon huudahti hänelle ojentaen molemmat kätensä, "et millään! kallis seuraajani, ystäväni, veljeni!"

Ja niin lähtivät astumaan metsän halki.

Päivän koitossa molemmat seikkailijamme saapuivat sen toiseen päähän.

Taivaan rannalla, jonkun matkan päässä olevalla mäellä töröitti vahva linna, jonka mustat piirteet kuvautuivat aamusumun harmaata pohjaa vastaan.

Yht'äkkiä hevonen siitä lähti, juosten täyttä laukkaa.

Hevosen selässä eräs amazoni, eräs nainen.

Jäljessä, ikäänkuin tätä takaa-ajamassa, kaksi ratsumiestä, kaksi ritaria.

Molemmat tuttavamme alkoivat näitä tarkastaa, ja kätkeytyivät erään tammen ta'a.

Amazoni ehti pian heidän kohdallensa.

Hänet nähdessään Villon'in väriseviltä huulilta pääsi tuskan ja ilon huudahdus:

– "Hän! ... oi Jumala! ... se on hän!"

Ja niin kiihtynyt oli hänen mielensä, että ilman Troussecaille'n apua hän olisi kaatunut tielle.

Takaa-ajettu nainen heidät silloin huomasi kumpaisenkin.

– "Keitä ikänä lienette", hän heille kohta huusi, "pelastakaa, suojelkaa minua!"

Runoilija jo säihkyvin silmin syöksi eteenpäin. Mutta hänen kumppaninsa pidätti häntä käsivarresta ja sanoi:

– "Maltas, minulla on tuuma ... ja luullakseni hyvä."

VI

Ensimmäiset seikkailut

Martti Troussecaille'n tuuma tarkoitti köyttä.

Sitä samaa köyttä, jonka avulla hän edellisenä iltana, metsän toisessa päässä oli kaatanut François Villon'in ihan keskelle tietä.

– "Ymmärrätkö?" hän tälle puhui innokkaasti, "mikä on kerran onnistunut, voi onnistua kahdesti... Pidäs tästä päästä... Minä, toinen pää hampaissa, ryömin tien poikki. Kuinpa ei vaan ritarit meitä huomaisi!"

Samassa Troussecaille jo heittäytyi maahan ja hiipi notkeana ruohossa, joka onneksi oli kyllin pitkää peittääkseen hänen kulkuansa.

Hän saapui pian toiselle puolen ja siellä heti kääntyen sanoi amazonille:

– "Rouva, paetkaa vaan yhä. Kyllä minä ansani puolesta vastaan."

Samassa kätkeytyen pensaiden alle, samoin kuin Villon toisella puolen tietä, hän viittasi tätä laskemaan köyttä maan tasalle, mutta pitämään siitä lujasti kiinni.

Nyt oli aika. Molemmat ritarit jo lähenivät tien käänteessä.

Troussecaille antoi merkin, köysi nousi ylös ja tuli äkkiä jänteeseen.

Ensimmäinen hevonen kaatui nurin niskoin, heittäen miehensä pari askelelta eteenpäin.

Samoin kävi toisen ritarin ja myös toisen hevosen.

Nopeammin kuin villikissa syöksee saaliinsa niskaan, Troussecaille ja Villon karkasivat kaatuneiden vihollistensa päälle.

– "Sitokaamme ne varmuuden vuoksi", lausui entinen maankulkija, "minä puolestani sitä lajia hyvin osaan ... ja, niinkuin olet voinut huomata, köyteni kyllä pitävät."

Muutama käden-liike, niin molemmat voitettut olivat muuttuneet mumioiksi.

Kun he sitten alkoivat apua huutaa, Troussecaille sanoi:

– "Kas vaan! Heti kourallinen sammalia molempien vankiemme suuhun!"

Hätähätää he saatiin vaikenemaan ja vieritettiin metsään.

Heti, kun tämä työ oli tehty, runoilija juoksi amazonin luo, joka oli seisahtunut ja katseli vainoojainsa kohtaloa.

Mies ja nainen seisoivat siis silmä silmää vastaan ja katselivat hetken toisiansa äänettöminä.

Mies hehkuvana, melkein lumottuna, tuntemattomana noissa vaatteissa, tuolla kolarimuodollaan; nainen, vielä peloissaan, vähitellen rauhoittuen, ylevän kauniina, otsallaan purppurapuna, jonka kiireinen kulku oli luonut, kasvoillaan tuskan pilvet, joiden välitse hänen hymynsä jo alkoi loistaa.

Hän oli vielä nuori nainen, täynnä suloa ja viehätystä. Hänen loistavan ruskeat hiuksensa valuivat ta'a-päin pitkissä puolihajonneissa palmikoissa kalliin, mustan, samettisen päähineen alta. Sama suru-väri löytyi kaikissa hänen vaatteuksensa osissa, ja teki, että ihon ihmeteltävä valkeus ja vartalon soreus vielä selvemmin tuli näkyviin. Kasvojen juonteet, jos kohta hienot, todistivat jonkunlaista mielenlujuutta. Hänen suurista tummansinisistä silmistään loisti yht'aikaa voimakas itsetunto ja ääretön sulo. Sopi jo ensi silmäyksestä päättää, että hän oli saanut paljon kärsiä ja paljon anteeksi antaa. Koeteltu sydän, uljas sielu. Jotakin surumielistä ja samalla uskaliaasta koko hänen olossansa. Ulkonäkö täynnä jaloutta, mutta ennen kaikkea ja yli kaiken täynnä hyvyttä.

– "Kunnon mies!" hän lausui, "te olette pelastanut enemmän kuin henkeni. Näyttäkää minulle tie Orleans'iin, niin te'ette vieläkin enemmän."

Näin puhuen, hän irroitti vyöstä kukkaronsa ja aikoi heittää sen vale-kolarille.

Vaan tämä, viittauksilla häntä pidättäen, vastasi:

– "Jalo nainen, säästäkää tämä palkinto jollekin toiselle. Se, joka teille puhuu, ei suinkaan ole, mikä hän näyttää olevan. Kerran ennen jo sattumus hänet toi teidän tiellenne. Hän on harras, uskollinen palvelija... En uskalla sanoa: vanha ystävä."

Tämän äänen ensi heläyksistä amazoni jo säpsähti. Kun tuntematon herkesi puhumasta, hän vielä muutaman sekunnin näytti kuuntelevan, ikäänkuin jonkin hämärän muiston etäistä kaikua.

– "Niin", hän vihdoinkin puheli ... "aivan niin ... minusta tuntuu ... vaan miksi minulta noin salaatte kasvonne? Mainitkaa minulle nimenne!"

– "Nimeni!" runoilija katkerasti kertoi, "todellinen nimeni, sitä ette milloinkaan ole tiedneet ... sitä ette milloinkaan saa tietää. Muotoni ... se teitä nyt peloitaa. Älkää koettako sitä arvata. Se vaan tietäkää, että sydän, joka sykkii tämän kuoren alla, on kokonaan teidän; että se ilolla teidän edestänne vuodattaisi verensä viimeiseen pisaraan asti. Mutta älkäämme ajatelko muuta kuin teidän pelastustanne... Tästä menee tie Orleans'iin. Kuningas pysähtyi sinne eilen illalla. Epäilemättä häneltä aiotte pyytää apua ja suojelusta, rouva herttuatar."

– "Mutta", amazoni huomautti yhä enemmän hämillään, "tiedättehän siis senkin, mikä vaara minua uhkaa, ja mikä on nykyinen nimeni?"

– "Ennen Renato kuninkaan tytär, nykyään Ferri'n Vaudemont'in kreivin leski, Lothringin herttuatar. Jos suvaitsette, seuraan teitä saattojoukon sijasta metsän toiseen päähän ... kuitenkin vaan etäältä, ja sillä nöyrällä pyynnöllä, ett'emme sanaakaan enää vaihda, ja ett'ei ainoakaan teidän silmäyksenne minun puoleeni enää laskeu. Aika joutuu; rientäkää!"

– "Tulkaa", nainen vastasi.

Ja, kiihoittaen hevostansa hiljaiseen juoksuun, hän lähti liikkeelle, mietteisin vaipuneena.

François Villon seisoj vielä paikallaan liikkumaton, häntä silmillään seuraten, polvet puolittain notkussa, kädet ristissä, niinkuin rukouksissa, niinkuin haltioissaan oleva.

Kaksi kyyneltä vierähti silmistä hänen käsilleen, ja herätti hänet.

Hän kääntyi nyt astumaan toverinsa luo, huusi tälle kiireesti kaukaa jonkun sanan, hyppäsi hevosen selkään ja kiirehti pakenevan jälkeen.

Vaan juuri kun oli tämän saavuttamaisillaan, hän äkkiä seisahtui ja pysyi muutaman askeleen taaempana.

Nainen myös hiljensi kulkuansa, pää puolittain olkapään yli käännettynä.

– "Täyttä nelistä!" runoilija huusi; "teillä voi olla muitakin vaincojia, madame. Antakaa mennä!"

Herttuatar seurasi tätä viisasta neuvoa. Molemmat hevoset kiitivät tuulen nopeudella metsän läpi, aina yhtä kaukana toisistaan.

Metsän rinteellä amazoni vähän pysähtyi, ja, tähystäen silmillään taivaanrantaa, lausui tämän ainoan sanan:

– "Orleans?"

Ratsumies tuli paikalle. Kädellä osoittaen pohjaa kohti, hän vastasi:

– "Tuohon suuntaan. Näin kovaa kulkien, olette siellä tunnin kuluttua."

– "Sitten", herttuatar sanoi, "on tarpeetonta saattaa minua kauemmaksi. Vielä kerran, kiitoksia! ... hyvästi..."

– "Minä otan tämän luvan siitä suuremmalla ilolla vastaan", Villon vastasi, "koska te'en teille suuremman hyödyn tuolla alhaalla. Tätä tietä pitkin ei ainakaan kukaan teitä seuraa. Ei kukaan ... niinkauan kuin minä elän!"

Näiden sanojen lausunnossa oli jotakin niin innokasta, niin hehkuvan ritarillista, että se näytti pakolaiseen syvästi koskevan.

– "Vielä viimeisen kerran, saanko tietää nimenne?" hän kysyi.

– "Nimeni on Alttiiksi-antamus", runoilija vastasi.

– "Suokoon Jumala", nainen hiljaa lisäsi, "että voisin itseäni jonakin päivänä kutsua Muistoksi! Sitä varrotten, kuka ikänä lienette, Anjou'n Jolanda teille ojentaa kätensä."

Runoilija sitä tuskin tohti huulillaan koskea. Sitten, tukahuttaen hurjan riemun huutoa, hän kääntyi ja katosi ensimmäisenä paikalta, niin nopeaan kuin hevonen suinkin pääsi.

Kun hän läheni sitä paikkaa, johon Troussecaille'n oli jättänyt, tämä juoksi häntä vastaan, kovasti huutaen:

– "Riennä! riennä! Toinen vangeistamme on karannut. Me saamme pian tekemistä linnan koko väestön kanssa! Ja maltas! aivan oikein, tuolla alhaalla, katsoppas!"

Noin parikymmentä ratsumiestä lähti linnasta ja ratsasti mäkeä alas mitä uhkaavimmilla liikkeillä.

Etupäässä ritari, epäilemättä sama, joka oli Troussecaille'n hoidosta päässyt karkuun.

Vähääkään vaalenematta, kun hän tämän havaitsi, Villon päin vastoin näytti ihastuneelta.

– "Taistelua!" hän huudahti. "Martti ystäväni, ratsasta sinä toisella hevosella ja ota eteesi satulaan sotanuija, yhtäläinen kuin tämä tässä, joka juuri sopivaan aikaan sattui käteeni. Täytyy karata heidän päällensä tai olemme kuoleman omat. Siis uljaasti vaan! oletko valmis?"

Sitten hän puhui itsekseen:

– "Hänen täytyy jo olla hyvässä turvassa. Ei enää vaaraa hänellä ... mutta nämä ovat hänen vainoojiansa ... eteenpäin!"

– "Eteenpäin!" Troussecaille kertoi heiluttaen vielä hirveämpää asetta, kuin hänen toverillansa olikaan.

He lähtivät molemmat täyttä karkua eteenpäin ja kiitivät salaman nopeudella ryntääjain päälle, jotka hyvin hämmästyivät nähdessänsä, että heidän itsensä päälle rynnättiin.

Ensi iskulla Villon hakkasi pään johtajalta; sitten hän karkasi joukon päälle, iskien oikealle, vasemmalle, vähän joka taholle. Troussecaille seurasi häntä, säästämättä hänkään asettansa. Molemmat näin kiitivät eteenpäin, raivoten, riehuen kuin tuuliaispäät. Eloön jääneet luulivat varmaan heidän olevan kaksi pirua ihmishaamussa, kaksi mustaa pirua.

Kuitenkin nämä, niinpian kuin ehtivät tointua ensi hämmästyksestään, alkoivat huomata asemansa. Heitä noin viisi-toista vielä, ja kaksi vastustajaa vaan! Olihan liian häpeällistä pitää sellaista tappiota hyvänänsä!

Lisäksi toinenkin ritareista sai köytensä auki. Hän riensi avuksi vihan vimmassa. Nähdessään kuolleet ja haavoitetut, hänen vihansa muuttui raivoksi. Hän tahtoi kostaa, ja, hypäten lähimmän hevosen selkään, hän otti vuorostaan johtaakseen tätä joukkoa, joka nyt, kiihoitettuna hänen huudoiltonsaa, kokonaisuudessaan syöksi pakenevien niskaan.

Nämä jo olivat hyvän matkaa edellä; mutta siitä tavasta, jolla nuo toiset heitä ahdistivat, oli helppo ymmärtää, että voittohuudon piankin piti kaikua.

– "François ystäväni", Martti ystävä sanoi, "ne voittavat alaa. Joku minuutti vielä, niin ovat jo kintereillämme."

– "Anna mennä vaan!" Villon vastasi; "minä luotan hyvään onneeni."

– "Minä samoin. Mutta sanoppas, huomasitko minua? Onhan minulla rohkeutta. Piru vieköön! hevoseni kompastuu."

Kun Troussecaille taas oli ratsailla, tie äkkiä kääntyi.

Kaupunki, siihen asti metsän peittämä, tuli näkyviin.

Heidän täytyi kulkea sen läpi, tai sitä välttääkseen uskaliaasti ruveta suureen kiertoon.

Tämän johtopäätöksen Villon heti paikalla teki.

Troussecaille'n vastaus oli:

– "Seurataan oikeanpuolista tietä. Se on epäilemättä paras."

– "Niin, mutta vielä nopeammin, jos mahdollista. Minulla on nyt vuorostani jotakin mielessä."

Ja Villon ajaa karahutti ensimmäisenä kaupungin portista sisään, johon kohta sen jälkeen myös Troussecaille katosi.

Viittä minuuttia ei vielä ollut kulunut, niin takaa-ajajat vuorostaan tulivat paikalle, ajoivat täyttä karkua nosto-sillalle ja tunkivat ukkosen jyrinällä porttiholviin.

Ensimmäisen talon portilla Villon oli huomannut pitkän miehen puolittain sotilaan, puolittain porvarin puvussa.

– "Hohoi! ystävä! kuka täällä postitalon isäntä on?"

– "Minä itse."

– "Ja kuka on tämän portin vartija?"

– "Minä myös."

– "Ahaa! olette kumpaaakin; hyvä vaan! Antakaa sitten kiiruimman kautta sulkea tämä portti ja tuokaa samalla tallista kaksi parasta hevostanne."

– "Mutta, mitä vasten?"

Runoilija keskeytti hänet, asettaen rautasormuksen liljoinensa hänen nenänsä eteen.

Tämän nähdessään postitalon isäntä, jo melkein vaaleana pelosta, kumarsi nöyrästi.

– "Kuninkaan toveri!" Villon sanoi. "Totelkaa!"

– "Totelkaa", Troussecaille kertoi yhtä kopeasti, vaikk'ei asiasta mitään ymmärtänyt. Se oli hänen osansa..

– "Meitä ajetaan takaa. Siis! joutukaa!" runoilija komensi. Heti paikalla rautasuojus putosi; portti sulkeutui kuin loihdimalla.

Samalla kuin isäntä hyöri tämän ensimmäisen käskyn toimeen-panossa, hän oli antanut kutsua tallirenkkinsä.

Kaksi hätähtää satuloitua rotevaa hevosta tuotiin kohta esille.

Mitä suurimmalla kiireellä molemmat kumppanukset astuivat alas ratsuiltaan, joivat lasin viiniä ja istuivat jälleen satulaan.

Takaa-ajajat jo melusivat portin ulkopuolella, joka äkkiarvaamatta oli heiltä sulkeutunut.

– "Ne ovat kuninkaan vihollisia", Villon sanoi, "aukaiskaa niille vasta puolen tunnin päästä ja sanokaa, keitä me olemme. Eteenpäin!"

Puolen tuntia myöhemmin, hän pidätti hevostaan sanoen:

– "Minusta tuntuu, kuin voisimme vähän levähtää. Mitä arvelet tästä ensimmäisestä reipastuksesta, Martti ystävä?"

– "Minä aattelen, François ystävä, että sinä olet salannut minulta nimesi ja asemasi. Sinä et olekaan runoilija Villon, vaan loihtija Parapharagaramus, ja kannat semmoisena sormessasi sormusta, joka saa ihmeitä aikaan."

– "Eikö nämä ihmeet saa sinun uteliaisuuttasi vireille?"

– "Ei vähääkään. Minä mukaudun suostumuksiimme: tiedottomuus, salaperäisyys! Yksi ainoa kohta minua huolettaa."

– "Mikä sitten?"

– "Koska syömme suurusta?"

– "Ensi postipaikassa ... hätäisesti."

– "Hiisi olkoon!"

– "Mutta ehtoolla, Gien'issä, hyvä illallinen, hyvä vuode ... ja vaatteiden muutto. Puh! kurkkuni on nokea täynnä."

– "Olkoon! minä haen jonkun rehellisen vaatekauppiaan, jonka luona voimme pukeuda ylhäisiksi herroiksi."

– "Ei ollenkaan! kauppiaan puku on saatavana jonkun lähi-kaupungin torilla. Se on meidän virkamme vastaiseksi. Olkoon se sanottu siksi kun toisin käsken."

VII

Vaatekauppias ja kaksi pyhissä-vaeltajaa

Gien'issä oli par'aikaa markkinat. Ravintola oli väkeä täynnä.

Vaan onnellisen sattuman kautta ravintolan isäntä piti toistakin virkaa. Hän oli samalla postin hoitaja.

François Villon'in tarvitsi vaan näyttää taikakaluansa, niin hän kohta sai kunniahuoneen käytettäväksensä.

Töin tuskin hän oli sinne asettunut iloisen takka-valkean ääreen, niin Trousecaille astui sisään erään kauppiaan kanssa, joka kantoi suurta vaatepakkaa.

– "Ohhoh!" runoilija sanoi, "tuottehan meille tänne koko varastonne."

– "Ainakin kaikki, mitä siitä on jäljellä. Oivat markkinat! Asiat yhä paranevat. Jaa, ei sovi soimata! Käyvätpä ne hyvinkin tavallansa, nuo asiat!"

Ja kauppias hieroi tytyväisenä käsiänsä.

– "Suuri Jumala!" Villon huudahti, "kun kohtaa kauppiaan, joka on niin tytyväinen, että hän tytymystään vielä muillekin julistaa, tietääpä silloin jotain uutta nähneensä."

– "Olkoon vaan", vieras sanoi; "vaan toisin puhuminen olisi kiittämättömyyttä hänen Majesteettiansa kuningasta kohtaan. Hän se on tiet puhdistanut varkaista ja rosvoista, jotka niitä ennen häiritsivät. Kunnia hänelle siitä, että hyvät kaupunkimme alkavat taasen kukoistaa. Liike tulee virkeämmäksi. Raha ei enää ole kätkössä, vaan liikkuu vapaasti. Eläköön Ludovik XI! Hän suosii kauppaa, hän suojelee sitä. Hän itse, jos olisi jonkun kauppakonttoorin takana syntynyt, olisi nykyään kuningaskunnan ensimmäinen kauppias."

Tämän ylistys-puheen kestäessä, oli toivorikas vaatekauppias levittänyt esiin kaikki tavaransa.

Hän oli pieni, vilkas mies, terävällä ulkomuodolla, sekä puheissaan jotenkin suurisuinen: yksi aian valtio-viisastelijoista.

– "No, totta mar!" runoilija huudahti, "mies ihan kuin meitä varten. Hänpä meitä nyt voi sopivalla tavalla vaatettaa ja samalla vielä kaupan päälle meille jakaa joitakin tietoja tilasta Burgundin herttuakunnassa, johon huomenna aiomme lähteä."

– "Herttuakunta Burgund! Oi! herrani, siellä löydätte vähän rahaa, ja vielä vähemmin sotaväkeä. Kaarlo rohkea ei ole Ludovik rauhallinen. Hän on kaikki surmannut, kaikki tuhlannut tuossa surkeassa Neuss'in piirityksessä, johon hän melkein vuoden aian on kuluttanut varojaan siinä hullussa toivossa, että vihdoinkin saisi perustaa länsimaisen suuriherttuakuntansa, tuon kuuluisan burgundilaisen kuningaskunnan. Vaan suvaitkaa ... eikö mielestänne tämä harmaa pumpulitakki sopisi kumppanillenne?"

– "Ihmeen hyvin!" Villon vastasi. "Se on aasin väri. Antaa hänen koettaa sitä päällensä. Vaan sillä välin, mestari ... mikä nimenne on?"

– "Hugonet, teidän luvallanne."

– "No niin! mestari Hugonet, sanokaa meille, keitä vastaan teidän tuleva länsimainen suuriherttuanne nykyään käy sotaa? ... sillä kuuluu hänen luonteensa aina sotia."

– "Sveitsiläisiä vastaan, hyvät herrat. Toinen vasikan askel. Sveitsiläiset ovat urheata väkeä, hyvin uutteroita, mutta varsin köyhiä, joilta ei valloittaja voi mitään voittaa. He tekivät kaikki mitä voivat rauhaa ylläpitääkseen. Herttua ei tahtonut unohtaa, että olivat auttaneet Elsass'in talonpoikia, ja ansion mukaan rangaisseet tuota roistoa, jota kutsuttiin Hagenbach'iksi. Oiva tuomio kerrassaan! Vuorelaiset, tämän nähdessään, aloittivat sodan, voittivat Hericourt'in tappelun, valloittivat Pontarlier'in ja ryöstivät koko Franche-Comté'n. Kaarlo herttua kääntyi vihdoinkin heitä vastaan. Vaan tielläpä hänen päähänsä äkkiä juolahti anastaa Lothringi."

– "Lothringi! millä oikeudella?"

– "Väkevämmän oikeudella, mukavuuden oikeudella. Kuninkaaksi aikoessaan, hänen täytyi saada kuningaskuntansa yhdeksi ainoaksi lohoksi Lyon'ista Brygge'en asti. Hän on jo valloittanut Luxemburg'in ja Geldern'in, jotka olivat hänen maidensa keskellä. Lothringi oli myös hänen tiellään; hän iski siihen leijonan-kyntensä."

– "Ja mitään vastarintaa kohtaamatta?"

– "Oh! sepä kysymys! Jo ensimmäisen tappelun alussa nuori Renato herttua, vaikka vasta hiljan oli kahdennen kymmenennen ikävuotensa täyttänyt, rohkeni lähettää serkulleen Burgundin herttualle verisen kintaan, ikivihan merkiksi. Sitten hän, yhdistyen Craon'in herran johtamain kuninkaallisten joukkojen kanssa, aloitti uljaasti taistelun."

– "Yksinäänkö?"

– "Melkein. Tosin oli hän yhtynyt suureen liittokuntaan, joka perustettiin Reinin tuolla puolen, vaan Sveitsiläiset eivät olleet vielä valmiit, Sveitsiläiset hänen pettivät. Muutoin hän ei olisi peräynyt, eikä hän nytäkään sitä tahtonut tehdä. Vaan koko tuo ääretön burgundilainen sotavoima vyöryi pienen Lothringi paran päälle. Rakkaudesta alamaisiansa kohtaan hänen täytyi paeta... Hän katosi vallan. Vaan nyt teidän toverinne on varsin sievästi ja luullakseni oikein mielensä mukaan vaetetettu. Teitä itseänne varten, herrani, mitä pidätte tästä tummansinisestä puvusta?"

– "Koettakaa sitä päälleni. Vaan, yksi muistutus vielä, jos suvaitsette? Sanoittehan, että Burgundin herttualla tuskin enään oli ainoatakaan Burgundilaista luonansa."

– "Niin tosin. Mutta kaiken maailman italialaiset, dalmatialaiset, kroatialaiset ja muut suurisuiset palkkasoturit. Hirvittävä armeija. Surkuttelen teitä tosiaan, jos onnettomuudeksi olette joutuneet kahden tulen väliin... Ai, ai! tämä vaatteus teille vasta sopiikin, sen Hugonet takaa! Koetetaanpas nyt takkia."

Villon suostui siihen, mutta jatkoi itse kysymyksiään yhä kiihtyvällä innolla ja kiinteydellä.

– "Sanokaapa, mestari Hugonet, käyttähän välistä Lothringissakin?"

– "Käynpä kyllä. Se onkin paras kauppa-alueeni; minulla on siellä paljon ystäviä."

– "No, nämä ystävät, mitä ne ajattelevat nuoresta herttuasta ... ja hänen äidistänsä?"

– "Niitä jumaloidaan, hyvä herra, niitä jumaloidaan! Herttuatar on yhtä hyvä kuin hän on suloinen ja kaunis. Hän saattaisi hallita; mutta hän on luopunut oikeudestaan poikansa eduksi, niin suuresti hän tätä rakastaa. Ja poika sitä todella ansaitseekin. Hän on sivistynein, jaloin, uljain, sekä lempein nuori prinssi koko mailmassa. Ja niin kaunis sitten! Hän on äitinsä ilmikuva. Puhutaanpa, että hänen vasemmalla poskellaan on pieni musta pilkku, samanlainen, kuin se, jonka herttuattaren kuvissa aina näkee."

Surullinen hymy nousi runoilijan huulille. Oli melkein, kuin joku kallis kuva, muille näkymätön, olisi liioitellut hänen ihastuneiden silmäinsä ohitse.

Mestari Hugonet päätti puheensa näillä sanoilla:

– "Vaikeat ja vaaralliset ajat, nämä meidän ajat, herraseni! Vaikk'ei minun kaltaisten sentään sovi valittaa. Paljon vanhoja vaatteita saa ostaa täällä, myydä tuolla. Toisella puolen ylhäisiä, jotka köyhtyvät ja katoovat; toisella taas alhaisia, jotka rikastuvat ja tahtovat heti loistaa. Puhumattakaan hirtetyistä, joiden repaleet teloittaja meille säästää, ja salaisista lähettiläistä, jotka muuttavat pukua joka kaupungissa. Suuri joukko vaetetettavia. Hyvät herrat, nämä kaksi täydellistä vaatekertaa maksavat teille kaksi Tours'in livre'ä. Sen lisäksi jalkineista ja päähineistä kaksi-toista valkopenninkiä. Annanpa teille vielä kaupan päälle nämä kaksi pientä tikaria. Oikein, oikein maksettu! Onnea matkalle!"

Villon maksoi tinkimättä, ja käski tuoda illallisen.

– "Vihdoinkin!" Troussecaille huokasi, istuessaan niin hyvin varustettuun pöytään, ett'ei hän ollut semmoista unissaankaan nähnyt.

Vaan tultuansa nyt raittiiksi ja siivoksi mieheksi, hän ei syönyt liikaa kuin puoleksi, eikä juonut itseänsä kuin puolipäihinsä.

– "*Initium sapientiae!*" Villon sanoi, ja tytyi tähän viisauden alku-koetukseen.

Siellä oli muuten kaksi leveätä, pehmeätä vuodetta, lämpimästi verhottuna uutimilla ja katoksilla sarssikankaasta.

He sukelsivat niihin kumpikin yhtä tyytyväisenä. Troussecaille päästi vielä muutamia ilohuutoja, jotka pian muuttuivat innokkaaksi kuorsaimiseksi.

Vaan Villon ei ollut sitä lajia, joka olisi liian kauan nauttinut Capuan hekumaa. Seuraavana aamuna, päivän koitossa, molemmat seikkailijamme nousivat ratsujensa selkään ja lähtivät eteenpäin.

Sinä päivänä ei mitään erinomaista heille tapahtunut. Voidakseen niin kauan kuin mahdollista käyttää kuninkaan asettamia postipaikkoja, Villon yhä kulki Ranskan puolella rajaa, menemättä sen yli Burgundiin. Sama temppu seuraavana päivänä. Lähestyttiin Clamecy'ä. Ilta-puoleen matkustajamme huomasivat kaksi pyhissä-vaeltajaa, jotka astuivat tietä pitkin heitä vastaan.

– "Tuossa meidän virkamme!" Villon sanoi, sulkien puolen silmää ja avaten puolen suuta, joka oli, niinkuin lukija vielä muistanee, hänen omituinen temppunsa kaikissa tärkeämmissä tiloissa, niin juhlallisissa, kuin naurettavissa.

– "Meidän virkamme, ... kuinka niin?" Troussecaille uskalsi kysyä.

– "Sentähden, että kauppias-toimemme on päättynyt. Pyhissä-vaeltajia olemme vast'edes. Niin on käsketty ... ainakin, ell'et mieluummin toivo itseäsi ja minua hirsipuuhun."

– "Puhukaamme muita asioita! minä olen tullut hyvin araksi kaulastani.

Mene sinä vaan, ilman pitemmittä puheita, anastamaan noiden matkalaisten pitkät ruskeat hameet, heidän sauvansa ja jalkineensa.

Vaan aatteleppas, jos eivät suostuisikkaan vaihettamaan?"

– "Mitä vielä! minulla on kultaa, joka heidät hyvällä saa siihen taipumaan ... ja rautaa, joka tarvittaessa heitä siihen pakoittaa."

Näin sanoen, Villon pyöritteli takkinsa alla tupessa olevaa pientä tikaria.

Troussecaille'lla oli takkinsa alla yhtäläinen todistus-kappale. Hän siihen laski samoin kätensä, ja vastasi:

– "Mene sitten vaan heitä hätyyttämään! Mutta eivätpä siltä näytäkään, kuin aivan vähä hämmästyisivät."

Ja todellakin, molemmat pyhissä-vaeltajat astuivat eteenpäin reippailla, vakavilla askeleilla.

Sen mukaan, kuin voitiin etäältä päättää, he olivat kaksi nuorta miestä ko'okkaalla vartalolla ja rotevalla astunnalla. Saattoipa melkein huomata heissä jotain sotaista. He heiluttivat sauvojaan niinkuin miehet, jotka osaavat keihästä käyttää.

– "Saadaanpa nähdä!" runoilija päätti, kannustaen hevostansa.

Molemmat ratsumiehet ehtivät pian vaeltajain eteen, ja, sulkien heiltä tien, huusivat yhteen ääneen:

– "Seis, miehet!"

– "Mitä tämä on!" nuorempi vaeltaja ylpeästi kysyi.

Runoilija heti vaiken, kuin ukkosen lyömänä. Sitten hän, tarttuen toverinsa käsivarteen, kuiskasi tämän korvaan;

– "Muistatko mestari Hugonet'in sanoja? Tarkastitko Jolanda herttuatarta?"

– "Kyllä."

– "Katsoppas tätä nuorta miestä?"

– "Todella ... mikä tavaton yhtäläisyys!"

– "Ja, niinkuin äidilläkin, musta pilkku vasemmassa poskessa. Ei epäilystä! se on hän ... se on varmaan hän!"

Villon seisoi jo maassa. Hän notkisti polvea nuoren vaeltajan edessä ja lausui tälle, mitä hartainta kunnioitusta osoittaen:

– "Armollinen herra, unohtakaa halveksiva käytökseni ja suokaa minulle anteeksi. Minä en ole teidän vihollisenne ... kaukana siitä."

Nuori mies oli astunut askeleen ta'apäin. Hämillään, mutta äänetönnä, hän asettui malttavaan ja samalla puolustavaan asemaan.

Toinen vaeltaja kysyi:

– "Keneksi toveriani luulettekaan?"

– "Lothringin herttuaksi Renatoksi", oli Villon'in varma vastaus.

Äänettömyys seurasi ja sen kestäessä nämä neljä matkustajaa katselivat tarkemmin toisiansa, ja tekivät havaintojansa.

Ei milloinkaan kahdenkymmenen vuotias prinssi ole ollut täydellisempi, viehättävämpi kuin tämä nuori herttua. Vartalo soleva ja luonnikas. Jäsenet, liikkeissään täynnä suloa, todistivat notkeutta ja voimaa. Kaikki jalot pyrinnot, kaikki sotaiset avut loistivat hänen suurista, mustista silmistänsä. Valtiaan merkki kajosteli hänen otsallaan, hyvyyden tenho hänen huulillansa. Koko hänen olossaan äidin hienous ja sulo miehuuden innon ja ritarillisen reippauden kaunistamana, niin että näytti siltä, kuin hän olisi aiottu suuria mailmassa toimittamaan. Joka hänen vaan näki, ilostui kohta.

Niin ei ollut hänen toverinsa laita, joka vihdoin ylpeällä katseella vastasi:

– "Te erehdytte, ystäväni. Te ette tunne Lothringin herttuaa."

– "Se on totta", Villon myönsi; "mutta, eilen vielä, näin hänen arvoisan äitinsä ... ja muuta en tarvitse tunteakseni hänen poikaansa sydämmen silmillä. Sydämmellä on hyvät silmät!"

Herttua astui askeleen eteenpäin, huudahtaen:

– "Olette kohdanneet äitini ... eilen, sanoitte?"

– "Vähintään kaksi päivää sitten ... ja taivas soi minulle vielä onnen tehdä hänelle pienen palveluksen."

– "Minkä palveluksen? puhukaa!"

Villon kertoi tapauksen, mutta niin ylen kainolla tavalla, että Troussecaille siitä vihdoin suuttui ja alkoi nyt vuorostaan kertoa, paljastaakseen koko totuuden.

Kiihkeä ja tulinen liikutus paisutti nuoren herttuan rintaa, innosti hänen nerokkaita kasvojansa. Kuullessaan siitä vaarasta, jossa hänen äitinsä oli ollut, siitä alttiiksi-antamuksesta, joka hänet oli pelastanut, vihan leimaus ja kirkas kyynel yht'aikaa, loistivat hänen silmissään. Vihdoin hän tarttui Villon'in käteen, ja, pusertaen sitä, sanoi tälle:

– "Kiitos!"

Sitten, ikäänkuin itsekseen puhuen:

– "Oh! Sitähän jo aavistin, että nuo molemmat miehet, nuo Ramswag veljekset, olivat pettureita!"

Runoilijan silmäys näkyi pyytävän selitystä. Käden liikkeellä herttua käski toverinsa vastata.

– "Rouva herttuatar", hän lausui, "oli poikansa tietämättä itse lähtenyt kantamaan viimeistä valitusta Ludovikin tuomioistuimen eteen. Ramswag veljekset, kaksi ritari-nimeen kelvotonta, olivat tarjonneet hänelle saattajiksi. Saimme jalestäpäin kuulla, että Burgundin herttua oli nämä molemmat kurjat lahjonut pitämään herttuatarta vankina jossakin heidän linnassaan. Heti kohta, huolimatta surkeasta tilastaan, huolimatta vaaroista, hänen ylhäisyytensä herttua tahtoi lähteä liikkeelle. Me lähdimme. Vaan nyt, kun vaara en ohitse, arvelen, että voisimme kääntyä takaisin, ja..."

– "Ei suinkaan!" Renato herttua keskeytti. "Eteenpäin! Minä tahdon nähdä äitini, ja omin silmin tulla vakuutetuksi..."

Hänen toverinsa oli häntä lähestynyt ja kuiskasi hänen korvaansa:

– "Teidän ylhäisyytenne siis unohtaa toisen naisen, Bern'issä..."

– "Äitini ennen kaikkia! Hän sitten!.. Vaan aika rientää; meillä pitäisi olla hevoset."

– "Ottakaa meidän", Villon sanoi. "Ne ovat teille tarjona."

– "Vaan minä, mitä annan teille niiden sijaan?"

– "No, hyvä Jumala, sitä, jota juuri tulimme teiltä pyytämään, vaatteenne, hattunne ja vaeltajasauvanne."

Renato Lothringilainen ei näyttänyt rakastavan turhia puheita. Vastaukseksi hän vaan riisui yltään ruskean hameensa; hänen toverinsa teki samoin.

Tämän alla kumpikin kantoi yksinkertaista matkapukua, puoleksi verasta, puoleksi nahasta.

– "Teidän nimenne?" herttua kysyi noustessaan hevosen selkään.

– "Olen sen jo äidillenne sanonut", Villon vastasi; "hänelle ja teille on nimeni Alttiiksi-antamus."

– "Minä panen sen mieleeni. Hyvästi!"

Ja nuori herttua kannusti rajusti hevostansa.

Villon seurasi häntä silmillään. Kun herttua oli näkyvistä kadonnut, hän jupisi:

– "Hyvä Jumala! Etköhän sinä itse ole se, joka minua näin ohjaat heidän tiellensä? Oi Jumalani, suo minun vielä vastakin heitä palvella!"

– "Tapahtukoon niin!" Troussecaille päätti.

Molemmat seikkailijamme, puettuina pyhissä-vaeltajiksi, lähtivät taasen matkaan.

Välttären huolella kaupungeita, aina varoillaan, he pian olivat kulkeneet Burgundin läpi.

Eräänä iltana vihdoon, kun oli kauan suurella vaivalla ylöspäin astuttu, syvä laakso aukeni heidän eteensä.

Sen toisella puolen, suuria kuusimetsiä, ja lumeen peitettyjä vuorten huippuja.

Niiden juurella, kallioiden välissä kuohuvia puroja, jyrkkiä putouksia.

Taivaanrannalla suuren järven purppuraviitta, joka välkkyi auringon viime säteissä.

– "Olenkohan oikein hereillä?" Troussecaille huudahti. "Katsos tuolla; tämä on minusta maa, jota voi vaan unissa nähdä!"

Martti ystävä ei nähnyt unta.

Maa, johon matkustajamme tulivat, oli Sveitsi.

Käykäämme sinne heidän edellensä.

VIII

Vapaa, mutta raivokas

Niitä on kaupunkeja, muodoltaan niin peräti omituisia, että näyttää siltä, kuin ne olisivat alusta alkaen yht'äkkiä siihen muotoon valetut.

Sellainen on Bern.

Jyrkkä saarento, jonka päällä sen muurit ylpeinä seisovat, Aar'in nopeat ja kirkkaat laineet, jotka kuohuen sitä syleilevät, sen taivaanranta täynnä ikuista lunta, itse karhukin, josta se nimen sai, ja jonka kuvaa joka askele muistuttaa, kaikki yhdessä antavat sille tuon säännöttömän, karkean, ja mahtavan ulkomuodon. Sen kömpelöt viheriän-harmaat rakennukset, sen laajat kadut, matalat pylväskäytävät, ihanat suihkulähteet, ja joku jäljellä oleva suuri torni näyttävät siinä jo seisoneen mailman sivun. Se, mikä vähimmin kaikista on muuttunut, on sen arvokas, mahtava ja kylmä ulkomuoto. Bern syntyi tasavaltana ja on tasavaltana kuoleva. Toinen Sparta.

Sillä oli kuitenkin myös heikkouden aikoja; vaan masentumattoman intonsa avulla se niistä pian jälleen tointui. Sillä oli myrskyisiäkin päiviä, mutta harvinaisen järkevyyden ja isänmaallisuuden kautta itse nämä myrskyt kääntyivät sille menestykseksi ja kunniaksi. Voisimme esimerkkinä tämmöisestä aiasta kuvailla ensimmäistä sunnuntaita joulukuussa 1475.

Jo aamulla varhain ympäristön asukkaat ja ystävät lähi-kaupungeista tulivat lippujensa ja runoilijainsa johdolla Bern'iin. Jälkimäisillä oli kullakin sotalaulunsa, jota hän lauloi.

Näistä luontevista odysseioista, jotka yksinkertaisuudessaan ja karkeudessaan olivat ylistämänsä sankarien kaltaiset, oli Beit-Weber'in, Freiburgilaisen runoilija-sotilaan, runo raikkain. Hänen maalaisessa lyyryssään näytti olevan paljaita teräskieliä; se helähteli rautaan puetun käden alla. Hän lauloi Pontarlier'in retkeä, tuota urheata rynnäkköä, Sveitsiläisten ensi voittoa Kaarlo rohkean yli.

"Kuulkaa hirveätä kertomusta, jonka aion teille kertoa.

"Jumalan nimeen, amen! Pyhän Neitseen nimeen, minä aloitan lauluni.

"Puiden oksat olivat juuri pukeuneet vihantaan, kun äkkiä moni urhea mies sai lähteä majastaan.

"Toiset nousivat ylös, toiset astuivat alas. Heidän sotainen käyntinsä oli hirveä nähdä. Burgundin herttuaa kohtasi häpeä, joka ei naurattanut.

"Marsittiin hänen herttuakuntaansa, hänen kaupunkiinsa Pontarlier'iin. Siellä se taistelu alkoi. Pian nähtiin suuri joukko vaimo parkoja surupuvussa, leskenvaatteissa.

"Niin pian kuin Velskit (Gallian miehet) tämän uutisen kuulevat, he saapuvat jalkaisin ja ratsain. Kaksi-toistakymmentä tuhatta. He päättivät valloittaa Pontarlier'in, vaan saivat sen kalliisti maksaa.

"Bern'in karhu saa kuulla, mitä on tekeillä. Äkkiä hän kyntensä teroittaa. Hän ottaa kanssaan neljätuhatta miestä. Kuuluupa kuinka viheltävät iloisesti.

"Karhu oli vihan vimmassa. Turhaanpa viholliset ponnistivat. Vaikka heitä oli neljä yhtä vastaan, heidän täytyi paeta.

"Ja karhu mörisi yhä. Ja kaikki liittolaiset sanoivat: tulkoot Velskit vielä kerran, niin taistelemme heidän kanssansa joka päivä.

"Ja ne tulivatkin takaisin entistä lukuisempina, vaan jättivät, uudestaan paetessansa, vielä enemmän ruumiita jälkeensä. Siinä syy, miksi kiitän Freiburgilaista, Solothurnilaista, Lucernilaisia, Wienne'n miehiä, ja yli kaiken Berniläisiä; ne miehen tavalla taistelivat.

"Jumala oli auttajamme, kiittäkäämme Häntä, veljeni! Hän se on, joka sellaisia voittoja antaa.

"Karhu oli lähtenyt pesästään. Se palajaa sinne jälleen. Jumala suokoon sille iloa ja menestystä. Tämän on laulanut Beit-Weber. Amen!"

Kaikki, jotka häntä seurasivat, porvarit, talonpojat, reippaat nuorukaiset, kertoivat joka säikeen miehuullisella innolla.

Berniläiset olivat lähteneet ulos huoneistaan, melkein kaikki aseissa. He yhtyivät äänellään tulokkaiden ja etenkin Beit-Weber'in seuralaisten lauluihin. Tuo Pontarlier'in retki oli heidän tuorein voittonsa.

Se oli edellisenä keväänä saatu.

Kaikkialla muualla kaupungissa kaikui samaten sodan ja vapauden lauluja.

Kaikki nämä eri joukot liikkuvat suurta toria kohden, jonka varrella, vastapäätä tuomiokirkkoa, kaupungin raastupa eli raatihuone seiso. Suuri neuvosto oli siellä jo ko'ossa. Kiihkeän keskustelun humina kuului epäselvästi sen paksujen muurien takaa. Väliin myös, itse kansan keskeltä, etenkin loitompaa, kumeata kohinaa, innokkaita, meluavia huutoja. Vaan muutamat nuoret miehet, jotka varsin ylpeinä kantoivat Bern'in värejä, palauttivat melkein kohta rauhoituspuuhillaan, joll'ei juuri hiljaisuutta, niin kuitenkin tyyneyttä mieliin. Ne olivat aseettomina nuo miehet. Ei ainoatakaan sotamiestä väkijoukkoa hillitsemässä, maistraattia suojelemassa. Ei muuta kuin järjestyksen tunto, ei muuta kuin lain kunnioitus. Kaikkina aikoina on Sveitsi tässä kohden antanut loistavan esimerkin.

Lähestykäämme erästä joukkoa, joka seisoo tuomiokirkon portailla; kallistakaamme vähäksi aikaa korvamme heidän puheisinsa: tulemme siten ymmärtämään kuinka perin tärkeät nämä hetket Bern'ille olivat.

– "Sanon sen vielä kerran", intti paksu mies vilkkaalla, tulisella muodolla, "sanon sen teille vielä kerran, Juha naapuri, että ylhäiset eivät uskalla. Ne ovat meidän vertaisia. Ei enempää, eikä vähempää. Suuri neuvosto on sen julistanut."

– "Olkoon vaan!" vastasi Juha, eräs toinen porvari tyynellä puritaani-muodolla; "olkoon vaan, naapuri Kirschoff; mutta unohdattepa, että suuri neuvosto paraillaan on ko'ossa uudestaan tutkimassa tuota samaa ilkeätä sääntöä."

– "Miksi juuri ilkeätä?" pisti väliin eräs kolmas henkilö, joka, kömpelöstä astunnasta ja röyhkeästä muodosta päättäen, näytti olevan oikea Bern'in karhu ihmisen hahmussa. "Minua sääntö miellyttää. Ystäväni ja toverini Pietari Kistler oli se, joka sen esitti äänestettäväksi."

– "Eräänä päivänä, jolloin neuvosto ei ollut täysilukuinen", Juha tyvenesti huomautti.

– "Vähät siitä!" Kirschoff sanoi, "ei se la'ilta voimaa vähennä."

– "Sitä käsitystapaa juuri arvokas rahastonhoitaja Frankly paraillaan väittää vääräksi. Jumala suokoon, että hänelle myönnetään oikeus! Vähän kärsimystä vielä!"

Jumalan nimeä mainitessaan Juha oli kääntynyt kirkkoa kohden, ja ottanut nahkalakin päästänsä.

Mies karhun muodolla oli sitä vastoin kääntynyt raatihuonetta kohden; hän murisi itsekseen ja vastasi:

– "Jospa ne edes kiiruhtaisivat tuolla sisällä! eihän siitä loppuakaan tule!"

– "Kärsimystä!" Juha toisti; "kaikki täytyy käydä järjestyksessä. Ensin valitus tai esitys; sitten vastaus, puolustus, vastaus puolustukseen, vihdoin johtopäätös, jota seuraa tuomio. Semmoinen on sääntö kaikessa rehellisessä ja laillisessa keskustelussa."

– "Kun se koskee ylimyksiä!" Kirschoff huudahti kiukkuisena.

– "Taasen yksi aateliston etu-oikeus!" karhu mörähti.

– "Mitä puhutte etu-oikeuksista?" Juha painavasti lausui; "löytyykö kaupungissamme Bern'issä ainoatakaan kansalaista, joka ei voisi kohota miksi hyvänsä, vaikka tasavallan korkeimpiin virkoihinkin? Rahastonhoitaja Frankly on vaan vähäpätöinen turkkuri, niinkuin minäkin. Teidän sankarinne, tuo Martti Kistler, eikö hän ole ollut esimiehenä Bern'issä? Eikö hän vielä nytkin ole lipunkantaja? Enkä ole kuitenkaan kuullut, että hän olisi ylhäistä sukuperää; olihan vaimoni viimeksi eilen illalla ostamassa meidän lihatarpeitamme hänen puodistansa. Teurastaja, ei mitään muuta kuin teurastaja, aivan niinkuin tekin, mestari Hohenlock."

Se oli karhu, jota Juha näin nimitti.

Hän jatkoi:

– "Älkää soimatko viisaita lakeja, joita olemme isiltämme perineet ... ja etenkin näin vieraiden kuullen."

Juha osoitti silmillään kolmea miestä, jotka seisoivat samassa parvessa.

Siinä oli ensinnäkin kaksi pyhissä-vaeltajaa. Toinen, joka tytyi vaan katselemiseen, eikä näyttänyt ymmärtävän kieltä, jota puhuttiin hänen ympärillään; toinen, joka ymmärsi varsin hyvin ja kuunteli uteliaalla tarkkuudella. Mitä kolmanteen tulee, hän oli vielä nuori mies, nähtävästi taiteilija, varustettuna nahkaisella esiliinalla, jonka päällä oli hienoa valkoista pölyä. Meiseli ja pieni vasara kädessä. Matti Heinz, Strassburg'ista, johtaja tuomiokirkon rakennuksessa, jonka viimeiset veistokset hän juuri silloin oli saanut valmiiksi.

– "Juha mestari", hän vastasi hymyillen, "jos näin puhutte minun tähteni, niin olette väärässä. Kymmenen vuoden kuluessa, jonka aian teidän seassanne olen asunut, olen voinut tutkia mitä jaloa ja hyvää Berniläisen karkeuden alla löytyy, niissäkin, jotka pitävät kunnianaan olla niin epäluuloisia ja raakoja kuin mahdollista. Minä pidän kansaanne ansaitussa kunniaassa; vaan älkääte panko pahaksi, että rakastan myös teidän ylhäisöänne. Muualla kenties ylimykset, luullen saaneensa syntymän kautta kaikki etu-oikeudet, laiminlyövät niitten ansaitsemista ja taistelevat, ketäkään hyödyttämättä, aian vaatimuksia vastaan. Nähdäänpä niitäkin, jotka muuta eivät ajattele, kuin vaivata vasallejaan ja ryöstää turvattomia sekä matkustavia. Niin ei ole teidän aatelistonne laita. Rahallansa he viljelyttävät maata ja edistävät työtä; aseillansa puolustavat maan itsenäisyyttä. Jos joskus vaativat ensi sijaa, se tapahtuu vaan taistelukentillä. Onko heidän käytöksensä sen tähden vähemmin jalo? Ei suinkaan. Maalla ja kaupungissa elävät kansan keskellä ja tekevät itsensä rakastetuiksi niin rauhan kuin sodankin aikana. He eivät ole sortavia herroja, vaan isällisiä johtajia, vanhempia veljiä. Kunnia Bern'in aatelistolle!"

Jonkun aikaa karhu jo oli mörissyt uhkaavalla tavalla. Kirschoff vihdoinkin kärsimätönnä vastasi:

– "Puhukaa muutamain puolesta, vaan ei kaikkien. Meillä, myös meillä on ollut huonoja ylimyksiä, jotka, kun eivät omin voimin meitä voineet sortaa, kutsuivat tuon tuostakin avukseen koko Schwabin ja Itävallan ritariston."

– "Seis mies!" Juha ylpeästi keskeytti. "Nuo petturit, joista puhutte, naapuri Kirschoff, olemme järjestänsä voittaneet, kukistaneet, hajoittaneet, Morgarten'in, Lampen'in, Sempach'in, Nefels'in luona ja niin monissa muissa tappeluissa, jotka Sveitsin vapaudelle pyhitimme. Kutka meitä silloin johtivat? Hyvät aateliset, ne samat, joiden poikia vielä vastakin seuraamme, Erlach'it, Bubenbergit, Scharnachthal'it ja Diesbach'it."

Näin puhuessaan itse tyven Juhakin oli koroittanut äänensä. Muuan nuori mies Bern'in väreissä löi häntä äkkiä olalle, ja, viitaten läheistä taloa, sanoi:

– "Hiljempaa, ystäväni! hiljempaa! vaikka Diesbach'inkin nimeä mainitset!"

– "Oikein!" arvoisa turkkuri vastasi heti tyyntyen; "minä kiitan sinua, että minua siitä muistutit, Kaarlo Glansmann ... on häpeä, että voin sen hetkeksikään unohtaa."

Hän oli kääntynyt taloa kohden ja paljasti päänsä samoin kuin oli kirkon edessä tehnyt. Sitten hän kääntyi taas toveriensa puoleen, vaan puhui vast'edes yhtä varovasti, kuin sairastuoteen ääressä seisova.

– "Hän on tuolla!" – kuuluivat sanat, jotka lausuttiin liikutetulla äänellä – "tuolla hän on, meidän Nikolaus Diesbach'imme; Pontarlier'in voittaja makaa tuolla, kärsien vielä hirveistä haavoista, joita hän siellä sai meidän tähtemme, – kenties kuollenkin juuri nyt, kuin teille tätä puhun... Kunnia ja kiitos aatelisille niin jaloille, kuin hän!"

Itse karkea Hohenlock'in seisoj sanatonna. Hän painoi alas päänsä ja vaikeni.

Kiukkuisen Kirschoff'in sitä vastaan onnistui jonkun sekunnin kuluttua sopertaa esiin nämä muutamat sanat:

– "En tahdo sanoa ... se on totta... Minä tunnustan myös, että aateli-oikeuksien lakkauttamisessa hän oli yksi niistä, jotka vapaasta tahdosta suostuivat uhraukseen, ja jotka myönsivät vielä enemmän, kuin heiltä vaadittiinkaan... Vaan sittenkin ... laki ... sääntö..."

Tällä kertaa Juha, nojautuen kiviseinusta vastaan, teki liikkeen, niinkuin mies, joka ei enää tiedä, mitä vastaisi.

Tämä äänettömyys ei ollut uteliaan pyhissä-vaeltajan mieleen. Hän astui äkkiä esiin ja sanoi:

– "Anteeksi, herrat porvarit! suokaa anteeksi ... eikö saisi tietää mistä on kysymys?... Mikä on tuo merkillinen laki?"

Ikäänkuin saman voiman vaikutuksesta nuo kolme Berniläistä heittivät liikahenkilöön yhtäläisen katseen, joka ei suinkaan ollut rohkaisevimpia.

Sitten vihdoinkin teurastaja Hohenlock vastasi:

– "Noh! piru vieköön! se on tapojen sääntö."

– "Mitkä tavat?" vaeltaja hyvin kohteliaasti kysyi.

– "Huonot tavat", Kirschoff hampaiden välistä murisi; "ne, jotka ovat rikos kansaa, rikos Jumalaa vastaan."

– "Ohoh!" Juha sanoi, "tuo käy liian pitkälle; tuo on jo meidän itsemme soimaamista, ja vielä vieraiden kuullen. Emme tahdo, että muukalaiset sekaantuvat meidän asioihimme... Kuitenkin, koska nämä vaeltajat kerran ovat täällä, ja koska halaavat tuntea asian laitaa, niin se on tämmöinen. Jonkun aikaa on yllisyys Saksan ja Burgundin hoveista jo tulvannut meidän pieneen, köyhään ja säästäväiseen maahan. Ritarimme eivät ainoastaan sodan aikana hanki itselleen kaikenlaisia kypärien kaunistuksia, aseita täynnä koristuksia ja kalliita hevosloimia, vaan käyttävät myös rauhankin aikana silkki- ja samettipukuja, kaikenmoisia kirjauksia, kalliita kiviä ja sulkatöyhtöjä. Sitten, heidän vaimonsa, heidän tyttärensä, menneen vielä edemmäs tässä liiallisessa loistossa..."

– "Hävytön loisto!" Kirschoff keskeytti, "häpeällinen hekuma, jota täytyy tukehtuttaa."

Tyvenesti, melkein puoleksi hymyten Juha jatkoi:

– "Minä katson asioita paljon tasapuolisemmin, vaan kuitenkin täytyy myöntää... Pietari Kistler ei ole vallan väärässä. Sellainen komeus ei ole sovelias meillä. Se oli oikein että se kiellettiin. Se vaan, että meneteltiin huonosti, ilman mitään arkatuntoisuutta ... ja ylimyksiä, jotka kenties vapaasta tahdosta olisivat järkevään puheeseen taipuneet, ärsytti väkivalta, jota saivat kärsiä. Etenkin naiset eivät tahtoneet taipua leikkaamaan pois kauto-kenkiensä neniä eikä pitkiä laahoja hameistansa. Hepä ovat avio-miehiänsä ja isiänsä yllyttäneet. Lähiseudun linnoissa ja aatelis-kadun varrella on tehty liitto, on valalla vannottu, että tuo vastenmielinen sääntö on saatava kumotuksi ... ja kumminkin, että tänä päivänä, tänä aamuna pitää mennä suurella komeudella messuun. Turhamainen uhkamielisyys; siinä kaikki!"

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.